

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน :
กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)ของวัดเกษมจิตตาราม
อำเภอเมือง จังหวัดอุตรดิตถ์

THE MANAGEMENT OF LOCAL CULTURE FOR HARMONY IN
COMMUNITY : A STUDY OF MATUPAYAS RICE MIXED CULTURE
(MAGIC RICE) OF WAT KASEMJITTARAM MUANG DISTRICT
UTTARADIT PROVINCE

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุตรดิตถ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๕๑

คำนำ

ตามที่สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ปรับแนวทางการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้มามุ่งเน้นในการ “บริหารจัดการวัฒนธรรม” ด้วยการสนับสนุนให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานมากขึ้นนั้น

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ จึงได้เสนอโครงการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนสมานมิตรในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม โดยใช้รูปแบบการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการวิจัย ขอขอบคุณหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัย จนกระทั่งการดำเนินการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ผลของการวิจัยในครั้งนี้จะมีส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น ไปสู่เป้าหมายและเจตนารมณ์ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

คณะผู้วิจัย

๓๐ กันยายน ๒๕๕๑

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัย เรื่อง การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุดรดิตถ์ ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีด้วยความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ให้คำปรึกษา เป็นอย่างดียิ่งจาก พระอธิการสมชัย สมจิตโต เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม คณะผู้วิจัย ขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คุณสมชาย จงศิริการคำ นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ และเจ้าหน้าที่ของเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ที่ได้อนุเคราะห์ในส่วนของงบประมาณ (บางส่วน) อุปกรณ์ และยานพาหนะตลอดการจัดงาน ขอขอบคุณคุณศายรุ่ง ธาดาจันทร์ วัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ คุณอรรตพงษ์ ทองจินดา นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว และเจ้าหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นอย่างดี ขอขอบคุณคุณนราพร ชื่นศรีสว่าง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว ผู้ทำหน้าที่ประสานงานกับกรรมการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตลอดการจัดงาน คุณเสถียรภักดิ์ มุขดี นักวิจัย ๘ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ ที่กรุณาให้คำปรึกษาและคำแนะนำอย่างดียิ่งตลอดการจัดทำการวิจัย คุณพร้อมพงษ์ บุญชื่น ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม คุณหาญ สารพัดวิเศษ มรรคนายกวัดเกษมจิตตาราม คุณเล่ง แวนวน ประธานชุมชนสมานมิตร และ พ.ต.สงัด ศิริมา กรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่ได้ให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการจัดงานฯ เป็นอย่างดียิ่ง นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความช่วยเหลือ ให้ความร่วมมือ และการอำนวยความสะดวกร่วมกันอีกหลายฝ่ายหลายท่านที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ทั้งหมด คณะผู้วิจัยจึงถือโอกาสขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ท้ายที่สุดนี้ ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้อนุเคราะห์งบประมาณและให้โอกาสสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์ และคณะผู้วิจัยได้ดำเนินโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งผลการวิจัยก็ปรากฏอย่างชัดเจนแล้ว คณะผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการวิจัยในเรื่องนี้น่าจะเป็นประโยชน์และก่อให้เกิดแนวคิดในการสร้างโครงการวิจัยร่วมกับชุมชน/ท้องถิ่นเพื่อพัฒนา อนุรักษ์ และส่งเสริมวัฒนธรรม/ประเพณีของชาติให้ยั่งยืนสืบไป

คณะผู้วิจัย

๓๐ กันยายน ๒๕๕๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม/ความสามัคคีของชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ๓) เพื่อศึกษาผลที่ได้จากการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป ๔) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสมานมิตร และสภาวัฒนธรรมจังหวัด ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่ร่วมในกระบวนการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ในปี ๒๕๕๑ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนใน ๓ ภาคส่วนที่ร่วมในกระบวนการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ในปี ๒๕๕๑ โดยจำแนกเป็นภาครัฐ จำนวน ๓๐ คน ภาคองค์กร จำนวน ๓๐ คน และภาคประชาชน จำนวน ๓๐ คน รวม ๙๐ คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง และการสุ่มอย่างง่าย การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสังเกตและแบบบันทึกเหตุการณ์ และแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบประเมินความคิดเห็นในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) และแบบวัดความพึงพอใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

๑) การศึกษาการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ในอดีตนั้น รูปแบบการจัดงานเหมือนกับการจัดงานประเพณีของวัด โดยทั่วไป หลังจากการเพิ่มคณะกรรมการฝ่ายประสานงาน โดยการเสนอของคณะผู้วิจัย เพื่อทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานในทุกขั้นตอนและทุกกิจกรรม จึงทำให้ผลของการจัดงานราบรื่น ประสบผลสำเร็จและมีปัญหาน้อยลง

๒) การศึกษาการมีส่วนร่วม/ความสามัคคีของชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) จากการศึกษา การสังเกต การสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มาร่วมงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) พบว่า ชุมชนสมานมิตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือกับทางวัดในการจัดงานเป็นอย่างดี

๓) การศึกษาผลที่ได้จากการจัดประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส(ข้าวทิพย์)เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

การศึกษาผลที่ได้จากการจัดงานในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งสรุปข้อค้นพบได้ดังนี้

๓.๑ ด้านปัจจัยนำเข้าในการจัดงาน กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า ระยะเวลาการจัดงานมีความเหมาะสมมากที่สุด

๓.๒ ด้านกระบวนการในการจัดงาน รายการที่กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าเหมาะสมมากที่สุด คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๓.๓ ด้านผลผลิตในการจัดงาน รายการที่กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าเหมาะสมมากที่สุด คือ ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น

๓.๔ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการจัดงาน โดยภาพรวมในระดับมาก และ ข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดงานกับทางวัดเป็นอย่างดี

๔) การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสมานมิตร และสภาวัฒนธรรมจังหวัด ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๔.๑ ซึ่งเจงสร้างความสำเร็จร่วมกันในประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) กับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

๔.๒ ร่วมทำงานเป็นทีมเดียวกันกับคณะกรรมการจัดงาน

๔.๓ ทีมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดประสานการทำงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตั้งแต่ก่อนงานจนกระทั่งการจัดงานเสร็จสิ้น

Abstract

The purpose of this research were

1) to study how to manage Matupayas Rice Mixed Culture (Magic Rice) at Wat Kasemjitaram Samanmit Community from the past at present.

2) to study participation process in management and Harmony in Community to manage Matupayas Rice Mixed Culture (Magic Rice).

3) to study the result of Matupayas Rice Mixed Culture (Magic Rice) to develop the community.

4) to promote community participation process of Samanmit Community and Cultural Province Council in management of local culture.

The populations of this research were the people who came to Matupayas rice Mixed Culture at Wat Kasemsittaram in 2008. The Participants used 90 persons include : 30 Officials government ,30 officials Oragan,30 general public by Purposive Sampling and Simple Random Sampling. The research methodology was mixed method between qualitative and Quantitative Research.

The Instrument to collect the data in qualitative Research consisted of

1) Questionnaire 2)Observation form 3)Interview form and content analysis were used for resolving those data, respectively .

The Instrument to collect the data in Qualitative Research consisted of

1) the survey of the participants ' opinion towards Matupayas rice Mixed Culture
2) the survey on the participants Satisfaction questionnaire and analized by percent , mean and standard deviation.

The result were concluded as follow

1) After the management of the harmonize committee [in accordance with](#) suggestion's researcher, the Influence as the fair was successful and less problems.

2) Samarnmirt Community and the department concern giving a good co-operation with the temple very well.

3) The results of Matupayas Rice Mixed Culture (Magic Rice) were as follow : Input ; the period of time was most appropriate. Process ; the department concern giving a good co-operation. Output ; the community had more and good co-organization and the participants satisfied of this fair, for the whole view and had average most satisfied was the community give a good co-operation with the temple very well.

4) To promote community participation process by making understood and explained in Matupayas Rice Mixed Culture (Magic Rice) with concerned teamwork consisted of the committee and researcher team who were officials of Cultural Province Council, Co-ordinate with concerned before and after the fair.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา	๔
๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๕
บทที่ ๒ การทบทวนวรรณกรรม	๖
๒.๑ หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น	๖
๒.๒ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม	๙
๒.๓ ประเพณีกวนข้าวรูปายาส	๑๖
๒.๔ ความสามัคคี	๑๙
๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๓
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีการวิจัย	๒๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๒๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๒๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	๒๗
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๒๘
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๓๒

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ ๔ ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	๓๔
๔.๑ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓๔
๔.๒ รูปแบบการวิจัย	๓๔
๔.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	๓๕
๔.๔ ผลการศึกษาที่ได้	๓๕
๔.๕ ข้อเสนอสรุป	๔๕
๔.๖ ข้อเสนอแนะ	๕๑
บรรณานุกรม	๕๒
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๕๓
ภาคผนวก ข เอกสารที่เกี่ยวข้อง	๖๕
ภาคผนวก ค ภาพถ่ายกิจกรรม	๘๓
ภาคผนวก ง ประวัติผู้วิจัย	๑๐๒

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ ๑ แสดงการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์จัดกิจกรรมในประเพณี กวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)	๒๕
ตารางที่ ๒ แสดงการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างภาครัฐ ภาคองค์กรและภาคประชาชน	๓๐
ตารางที่ ๓ แสดงการเปรียบเทียบจำนวน ร้อยละ ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของการจัดงาน ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุดรดิตถ์	๔๔
ตารางที่ ๔ แสดงการเปรียบเทียบจำนวน ร้อยละ ผลการประเมินกระบวนการของการจัดงาน ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุดรดิตถ์	๔๕
ตารางที่ ๕ แสดงการเปรียบเทียบจำนวน ร้อยละ ผลการประเมินด้านผลผลิตของการจัดงาน ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุดรดิตถ์	๔๖
ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ที่มี ส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุดรดิตถ์	๔๗

สารบัญแผนภาพ

	หน้า
แผนภาพที่ ๑ ลักษณะความสัมพันธ์แบบสามเส้า	๗
แผนภาพที่ ๒ การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม	๑๐

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความสำคัญของเรื่องที่ศึกษา

จากการศึกษาประวัติศาสตร์เกี่ยวกับประเพณีการกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์หรือข้าวยาจุ) พบว่ามีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย เชื่อกันว่าแต่เดิมนั้นกระทำโดยพราหมณ์ ตามความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เพราะพุทธศาสนาเกิดขึ้นท่ามกลางอิทธิพลพราหมณ์ซึ่งเจริญมาก่อน เมื่อมีพราหมณ์เป็นจำนวนมากเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาก็นำเอาพิธีการต่างๆ ที่ตนเคยทำมาปฏิบัติต่อไปด้วยความเคยชิน พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าพิธีการทางศาสนาพราหมณ์บางพิธีนั้นไม่ทำให้เสียหายแก่ผู้ปฏิบัติ กลับทำให้เกิดความศรัทธาในความดีงามและบำรุงกำลังใจ ก็ไม่ทรงห้ามการปฏิบัติกิจเหล่านั้นแต่ประการใด ดังนั้น พุทธศาสนิกชน สมัยหลัง ๆ มาจึงพบว่าประเพณีพราหมณ์เข้ามาปะปนอยู่ในพุทธศาสนาจนบางครั้งก็ไม่ว่าในชั้นต้นนั้นเป็นประเพณีอันเนื่องด้วยศาสนาพุทธหรือศาสนาพราหมณ์กันแน่ แต่ประเพณีดังกล่าวอาจจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติในช่วงการตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มีความเป็นไปได้

ที่มาของประเพณีกวนข้าวรูปายาสนั้น มีผู้สันนิษฐานต่างกันออกไปเป็น ๒ แนว คือ

๑) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกล่าวไว้ในพระราชพิธีสิบสองเดือนว่า ประเพณีนี้มีที่มาจากอยู่ในพระคัมภีร์ธรรมบทแห่งหนึ่งและในคัมภีร์มโนลภรณอีกแห่งหนึ่ง ทั้งสองคัมภีร์นี้มีเนื้อความตรงกันว่า พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงบุรพชาติของอัญญาโกณฑัญญะ ซึ่งมีความประสงค์อันแน่วแน่ที่จะศึกษาธรรมเพื่อให้บรรลุ พระอรหันต์ก่อนผู้อื่น จุดมุ่งหมายในการแสดงของพระพุทธองค์ก็เพื่อให้พระภิกษุได้ฟังพระองค์ได้ทรงแสดงว่า เมื่อพระพุทธวิปัสสิอุบัติขึ้นในโลก มีกุมภี สองคนพี่น้อง คนพี่ชื่อมหาภาพ คนน้องชื่อว่าจุลภาพ ทั้งสองคนทำนาข้าวสาธิตในนาแปลงเดียวกันเมื่อข้าวกำลังจะออกรวง (ท้อง) จุลภาพไปในนา เอาท้องข้าวขึ้นไปกินก็รู้ว่าหวานอร่อยมาก เลยเอาข้าวขึ้นไปถวายพระภิกษุจึงไปบอกพี่ชาย พี่ชายก็ไม่เห็นด้วย อ้างว่าไม่มีใครเคยทำ ทำไปก็สูญเสียข้าวไปเปล่า ๆ แต่จุลภาพก็รับเร้าอยู่ทุกวัน จนมหาภาพไม่พอใจขึ้นมากทุกที ในที่สุดก็ให้แบ่งนาออกเป็น ๒ ส่วน แบ่งกันคนละส่วน จุลภาพให้ชาวบ้านช่วยกันเก็บข้าวของตนซึ่งกำลังตั้งท้องนั้น ไปผ่าแล้วนำไปต้มด้วยน้ำนมสด ไม่มีน้ำปะปนเลย ผสมเนยใส น้ำผึ้ง น้ำตาลกรวด เป็นต้น นำไปถวายพระพุทธองค์และพระสาวก โดยอธิฐานว่าผลทานนั้นจงเป็นเครื่องให้ตนบรรลุธรรมวิเศษก่อนคนทั้งปวง เมื่อจุลภาพทำทานแล้วกลับไปดูนา เห็นเต็มไปด้วยข้าวสาธิต ก็ยินดียิ่งนัก หลังจากนั้นก็ทำบุญในวาระต่าง ๆ อีก ๕ ครั้ง จุลภาพซึ่งมาเป็น

พระอัญญาโกณฑัญญะก็ทำทานและมีความมุ่งมั่นเช่นเดิมมาโดยตลอดจนในที่สุดก็ได้บรรลुพระอรหันต์ก่อนพุทธสาวกทั้งปวง จึงน่าจะสันนิษฐานได้ว่าประเพณีการกวนข้าวมธุปายาส น่าจะเนื่องมาจากอรรถกถา ที่กล่าวมาแล้วนี้

๒) เป็นความเชื่อของชาวนครศรีธรรมราชซึ่งเป็นความเชื่อที่เนื่องกับพระพุทธศาสนาเหมือนกันเป็นความเชื่อที่สอดคล้องกับพุทธประวัติตอนที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาสก่อนอภิสมโพธิกาล ดังหลักฐานที่ปรากฏในพุทธประวัติเล่ม ๑ ปริมกาลปุจฉาที่ ๕ ตอนหนึ่งว่า

".....ในเช้าวันนั้นนางสุชาดาบุตรีกุมภินายใหญ่แห่งชาวบ้านเสนานิคม ณ ต.อรุเวลาปรารถนาจะทำการบวงสรวงเทวดา หุงข้าวมธุปายาสคือข้าวสุกหุงด้วยน้ำนมโคล้วนเสร็จแล้ว จัดลงในถาดทองนำไปที่โพธิพฤกษ์ เห็นพระมหามารุชนั่งอยู่ สำคัญว่าเทวดาจึงน้อมข้าวปายาสเข้าไปถวาย ในเวลานั้นบาตรของพระองค์เผชิญอันตรายหาย พระองค์จึงทรงรับข้าวปายาสนั้นทั้งถาดด้วยพระหัตถ์แล้วทอดพระเนตรแลดูนาง นางทราบพระอาการจึงทูลถวายทั้งถาดแล้วกลับไป พระมหามารุชทรงถือถาดข้าวปายาสเสด็จไปสู่ท่าแห่งแม่น้ำเนรัญชรา สรงแล้วเสวยข้าวปายาสหมดแล้วทรงลอยถาดเสียในกระแส....."

หลังจากพระองค์ทรงเสวยข้าวมธุปายาสของนางสุชาดาแล้วก็ทรงบรรลुอภิสมโพธิญาณในคืนนั้นเอง เหตุนี้ชาวพุทธโดยทั่วไปในเมืองนคร จึงเชื่อกันว่า ข้าวมธุปายาส นี้เองที่ส่งผลให้พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ จึงเห็นข้าวมธุปายาสเป็นของศิวิเศษที่บันดาลความสำเร็จได้อย่างเอก เพราะเห็นว่าเมื่อพระพุทธองค์ทรงเสวยข้าวมธุปายาสแล้วทำให้พระองค์เห็นแจ้งในธรรม แสดงว่าข้าวมธุปายาสช่วยเพิ่มพูนพลังจึงก่อให้เกิดปัญญา สมองแจ่มใส ปลอดโปร่งเป็นอย่างยิ่ง จึงเห็นได้ว่าข้าวมธุปายาสก็คือยานานวิเศษนั่นเอง

ด้วยความเชื่อดังกล่าวนี้ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ยาคุ) จึงเป็นประเพณีที่ชาวนครศรีธรรมราชปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างแน่นแฟ้น แต่มีข้อปลีกย่อยที่แตกต่างกันไปจากเดิมบ้าง กล่าวคือ แต่เดิมนั้นการกวนข้าวมธุปายาสจะกระทำในเดือนสิบบ้าง เดือนหกบ้าง แต่ปัจจุบันนี้ทำกันในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ การกระทำนั้นแต่เดิมใช้ผู้หญิงพราหมณ์และเชื้อพระวงศ์ผู้หญิงซึ่งเป็นพรหมจารีเป็นผู้กวน แต่ต่อมาได้ได้มีการยึดถือในเรื่องนี้กันนัก ซึ่งในปัจจุบันนี้ชาวเมืองมักจะหาเครื่องปรุงมาร่วมกันที่วัดแทนที่จะเป็นตามบ้านเรือนของแต่ละคน

วัดเกษมจิตตาราม วัดเก่าแก่วัดหนึ่งของเมืองอุดรดิตถ์ ตั้งอยู่ในย่านชุมชนสมานมิตรซึ่งเป็น ๑ ใน ๒๖ ชุมชนเมืองของเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาที่มีความลาดชันไม่มากนัก ลักษณะที่โดดเด่นของชุมชนสมานมิตร คือ เป็นชุมชนที่มีวัดเกษมจิตตารามตั้งอยู่เป็นศูนย์กลางของชุมชน มีถนนตัดผ่านหน้าวัด มีบ้านเรือนของชุมชนตั้งอยู่ล้อมรอบวัด โดยเฉพาะด้านทิศใต้ซึ่งติดกับตลาดคลองโพธิ์ และด้านทิศเหนือของวัดก็เป็นที่ตั้งของ โรงเรียนเทศบาลวัด

เกษมจิตตารามที่ไม่มีรั้วกั้นระหว่างวัดกับโรงเรียน ซึ่งหมายความว่าลักษณะทางกายภาพเช่นนี้น่าจะเป็น "ปัจจัยเอื้ออำนวย" ให้สถาบันทั้ง ๓ ของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียนมีการประสานสัมพันธ์กันได้โดยง่าย สถานที่สำคัญที่อยู่ในบริเวณชุมชน ได้แก่ โรงพยาบาลอุตรดิตถ์ซึ่งอยู่ทางด้านหลังหรือทิศตะวันตกของวัด และตลาดคลองโพธิ์ ตลาดเก่าแก่ที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ปัจจุบันตลาดมีขนาดใหญ่ขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนสมานมิตรแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ กลุ่มดั้งเดิม และกลุ่มที่อพยพมาจากต่างจังหวัด เพื่อเข้ามาทำงานในพื้นที่ จากลักษณะที่หลากหลายของกลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในชุมชน และยังประกอบอาชีพที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก ตั้งแต่กรรมกรรับจ้าง กลุ่มคนที่ทำงานกลางคืน จนถึงข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ ทำให้การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน หรือ ทางราชการ เป็นไปด้วยความยากลำบาก บางกิจกรรมก็มีแต่เจ้าของเรื่องอยู่ไม่กี่คนที่ต้องดำเนินการเอง เป็นต้นว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการปกครองของท้องถิ่น เช่น กิจกรรมการพัฒนาชุมชน กิจกรรมในวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนาและทางราชการ ฯลฯ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยวิเคราะห์กันว่า คงเป็นเพราะชุมชนมีลักษณะเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างต้องทำมาหากิน อีกทั้ง กลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนก็มีลักษณะที่หลากหลาย จึงเพิ่มความยากลำบากในการที่จะรวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากยิ่งขึ้น ต่อมา พระครูภาวนากิตติคุณ (พระอาจารย์สวัสดิ์ อธิวาโส) เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม (๒๕๐๗ - ๒๕๕๐) จึงได้ปรึกษากับญาติโยมในชุมชนเพื่อทำให้วัดได้เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ๒๕๓๐ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม ได้แสดงออกถึงความสมัครสมานสามัคคี และยังเป็นการอนุรักษ์สืบสานประเพณีอันดีงามของคนไทยอีกด้วย

สำหรับประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม จะดำเนินการจัดประเพณีนี้ในช่วงเดือน ๖ ของทุกปี ซึ่งเมื่อเริ่มแรกดำเนินการนั้น ได้รับความร่วมมือจากหลายหน่วยงาน รวมทั้งชุมชนอีก ๒๖ ชุมชน ของเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ ต่อมาชุมชนต้องดำเนินการเอง เนื่องจากแต่ละชุมชนก็มีกิจกรรมที่ต้องดำเนินการมากขึ้น แต่ก็ยังคงมีตัวแทนของบางชุมชนได้เข้าร่วมทอดผ้าป่าถวายในช่วงการจัดประเพณีนี้ด้วย ครั้นเมื่อ ปี ๒๕๕๐ ท่านพระครูภาวนากิตติคุณได้มรณภาพลง ทำให้เกิดความระส่ำระสายในการดำเนินงานของวัดและชุมชนพอสมควร รวมทั้งการจัดกิจกรรมประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ด้วย ในปี ๒๕๕๐ แม้จะขาดไปซึ่งบารมีของท่านเจ้าอาวาสที่เคยเป็นเสาหลักในการดำเนินการจัดงาน แต่คณะกรรมการและชุมชนก็ได้ร่วมมือร่วมใจกันจัดงานประเพณีดังกล่าวให้ลุล่วงไปได้ แม้ว่าจะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้างก็ตาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดยังสามารถระดมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้

คณะผู้วิจัยได้พูดคุยและปรึกษาหารือกันแล้วเห็นว่า ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) นี้ น่าจะเป็นกิจกรรมหนึ่งที่สามารถสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนได้ เนื่องเพราะการกวนข้าวมธุปายาสนี้ มิได้ทำกันง่ายๆ ต้องประกอบด้วยพิธีกรรมหลายอย่าง ทั้งพิธีสงฆ์และพราหมณ์ เช่น ต้องมีพิธีบวงสรวงเทวดาและท้าวจตุโลกบาล เครื่องปรุง หากใช้แบบโบราณ ก็ต้องมีถึง ๑๐๘ ชนิด แต่ที่หลักๆ จะมี ๘ อย่าง คือ น้านมข้าว เนย น้าอ้อย น้าผึ้ง น้าตาล นม ถั่ว งา และข้าวเฒ่า การกวนครั้งแรกต้องใช้สาวพรหมจารี ต้องใช้ไม้ชัยพฤกษ์หรือไม้พุทราเป็นพินเท่านั้น อีกทั้งไฟที่ใช้ต้องเกิดจากแคว้นผ่านแคว้นขยายที่เรียกว่า “สุริยกานต์” และต้องใช้น้ำพระพุทธรณ์พรมเครื่องปรุง เป็นต้น

ประเพณีกวนข้าวทิพย์หรือข้าวมธุปายาสแต่ละครั้ง จึงเป็นงานใหญ่ ที่ต้องใช้ทั้งทุน ความศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจจากคนในชุมชนเป็นอย่างมาก จึงถือได้ว่าการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาสนี้มีส่วนช่วยทำให้เกิดความสมัคคีสามัคคีในท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย คณะผู้วิจัยจึงเห็นพ้องที่จะร่วมมือกันศึกษาวิจัยการบริหารจัดการในประเพณีดังกล่าว

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม/ความสามัคคีของชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์)
- ๓) เพื่อศึกษาผลที่ได้จากการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป
- ๔) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสมานมิตร และสภาวัฒนธรรมจังหวัดในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๓ ขอบเขตในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ มีพื้นที่การทำวิจัย ณ วัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตร และชุมชนใกล้เคียง ซึ่งได้แก่ ชุมชนเจษฎาภินันท์ โดยจะร่วมกันศึกษาการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตร เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ ในปี ๒๕๕๑ เท่านั้น

๑.๔ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑) ชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงมีความสามัคคีกันมากขึ้น สามารถร่วมมือกันทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนได้อย่างเข้มแข็ง

๒) ได้อนุรักษ์ และสืบสานประเพณีกวนข้าวทิพย์(ข้าวทิพย์)ของพุทธศาสนิกชนในชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงให้คงอยู่ต่อไป

๓) นำผลที่ได้จากการจัดประเพณีดังกล่าวเป็นฐานในการพัฒนาชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงให้เข้มแข็งต่อไป

๔) วัดเกษมจิตตาราม ยังคงเป็นศูนย์กลางทางด้านจิตใจ เพื่อยึดเหนี่ยวให้ชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงมีความรักความสามัคคี เพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้เข้มแข็งต่อไป

บทที่ ๒

การทบทวนวรรณกรรม

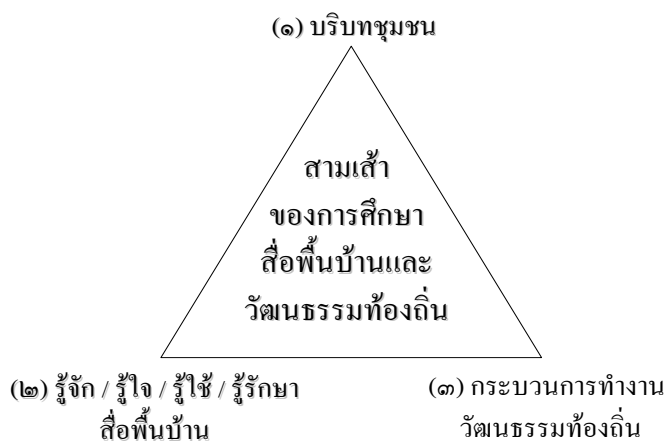
การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษากระบวนการการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) แบบมีส่วนร่วมของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตร เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ ประจำปี ๒๕๕๑ คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

๑. หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น
๒. กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม
๓. ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)
๔. ความสามัคคี
๕. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

แนวทางการทำงานวิจัยบริหารจัดการวัฒนธรรม โดยการติดตั้งวิธีการทำความเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่น/วัฒนธรรมพื้นบ้าน ด้วยมุมมองของสาขาวิชานิเทศศาสตร์ พิจารณาวัฒนธรรมท้องถิ่น/วัฒนธรรมพื้นบ้าน ในแง่ของสื่อพื้นบ้าน ในฐานะสื่อจะต้องมีคุณสมบัติในการประสานกัน ครบทั้ง ๔ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร หากเป็นสื่อ ประเภทสื่อพื้นบ้านแล้ว เอกลักษณ์ที่เพิ่มขึ้นมา คำว่าพื้นบ้าน ที่แสดงให้เห็นว่า ในแง่ของเวลา โดยจอตูกมองว่ามีอายุยาวนานและเป็นสื่อดั้งเดิม ในแง่ของพื้นที่ ถือว่ามีลักษณะเฉพาะที่ /เฉพาะถิ่น ด้วยเหตุที่สื่อ มีลักษณะเฉพาะที่ /เฉพาะถิ่น สื่อพื้นบ้านจึงถือเป็นอัตลักษณ์ร่วมของแต่ละชุมชนท้องถิ่น

แนวคิดหลักในการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น พิจารณาในลักษณะความสัมพันธ์แบบสามเส้า คือ ๑. บริบทชุมชน ๒. รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน ๓. กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น (สมสุข หินวิมาน, ๒๕๕๐ : ๑-๑๕) ดังภาพที่ ๑

2

แผนภาพที่ ๑ ลักษณะความสัมพันธ์แบบสามเส้า

๑. การวิเคราะห์บริบทชุมชน เนื่องจากสื่อพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะที่เฉพาะถิ่น จึงต้องพิจารณาควบคู่ไปกับบริบทชุมชนด้วย และการศึกษามุมชนจะต้องวิเคราะห์ ดังนี้

- ๑.๑ อายุ / การก่อรูปของชุมชน
- ๑.๒ สภาพภูมิศาสตร์ชุมชน
- ๑.๓ ลักษณะหมู่บ้านเปิด / หมู่บ้านปิด
- ๑.๔ อัตลักษณ์ / ตัวตนชุมชน
- ๑.๕ ทุนทางสังคม ได้แก่ ระบบเครือญาติ บุคคล และสายสัมพันธ์ต่างๆ
- ๑.๖ การเมืองและบทบาทของผู้นำ
- ๑.๗ ความเชื่อชุมชน
- ๑.๘ การสื่อสารและเครือข่ายการสื่อสาร

๒. รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน

การวิเคราะห์และการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม นั้น จะต้องเริ่มต้นด้วยหลักการง่ายๆ ที่เป็น ๔ สูตร รู้ว่า รู้จัก / รู้ใจ / รู้ใช้ / รู้รักษาสื่อพื้นบ้าน ดังนี้

๒.๑ รู้จัก : การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน จะศึกษาสื่อชนิดใดจะต้องรู้จักคุณลักษณะสื่อพื้นบ้านนั้นให้ถ่องแท้ การวิเคราะห์คุณลักษณะสื่อพื้นบ้าน มี ๓ ประเภท ดังนี้

๑. สื่อพิธีกรรม เช่น พิธีหล่อเทียนพรรษา เทศน์มหาชาติ ทอดกฐิน

แขงชะนาม

๒. สื่อการแสดง เช่น กลองสะบัดไชย โนรา หมอลำ เท่งต๊ก กลองยาว

๓. สื่อวัตถุ เช่น ผ้าทอ ปูนปั้น งานไม้ไผ่ แกะสลัก อาหารพื้นเมือง

๒.๒ รู้ใจ : การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่า ของสื่อพื้นบ้าน

๑. การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวคิด ประกอบด้วยราก ต้น ดอก ใบ ผล การวิเคราะห์ต้นไม้แนวนี้ก็เพื่อให้เข้าใจคุณค่า ความหมายของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านที่มองเห็นชัด ได้แก่ ต้น ดอก ใบ ผล ซึ่งเป็นองค์ประกอบเชิงรูปแบบของสื่อพื้นบ้านที่สามารถปรับประยุกต์ได้ กับอีกส่วนหนึ่งที่มองไม่เห็น คือ ราก ซึ่งแม้จะอยู่ใต้ดิน เป็นนามธรรม แต่ก็สำคัญที่สุด

๒. การวิเคราะห์ต้นไม้แห่งคุณค่าในแนวนอน หมายถึง การผ่าเฉพาะ ลำต้นออกดูและเห็นเป็นเปลือก กระจุก แก่นของต้นไม้ ใช้เปรียบเทียบกับการศึกษาเพื่อให้เข้าใจ การสืบทอด ปรับตัวของสื่อพื้นบ้าน ถ้าเป็นส่วนเปลือก หรือ กระจุกก็สามารถปรับเปลี่ยนได้ ถ้าเป็นส่วนของแก่นแล้ว จะพยายามรักษาส่วนนี้ไว้

๒.๓ รู้ใช้ : การวิเคราะห์หน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน สื่อพื้นบ้านเป็นสื่อที่ทำหน้าที่ต่างๆ ให้กับชุมชนท้องถิ่นมากมาย ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสังคม ในการวิจัยสื่อพื้นบ้าน จึงต้องสกัดให้เห็นหน้าที่สำคัญของสื่อพื้นบ้านที่เราศึกษาอยู่ว่าทำอะไรได้บ้าง

๒.๔ รู้รักษา : กระบวนการสืบทอดสื่อพื้นบ้าน การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครบทั้ง ๔ คือ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง ผู้รับสาร การสืบทอดจะเริ่มจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของสื่อพื้นบ้านนั้นๆ แล้วสืบทอดคุณลักษณะต่างๆ ที่สำคัญให้ครบ

๑. กระบวนการทำงานวัฒนธรรมท้องถิ่น

หลังจากวิเคราะห์รู้จัก รู้ใจ รู้ใช้ รู้รักษาสื่อพื้นบ้านแล้ว กระบวนการทำงานหรือบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น อาจกำหนดไว้เป็น ๔ เส้นทางด้วยกัน ตามแต่สถานภาพของสื่อพื้นบ้านนั้นๆ ดังนี้

๑.๑ หากสื่อพื้นบ้านนั้นประสบปัญหากำลังสูญหาย กลยุทธ์การทำงานที่สำคัญก็คือ การรื้อฟื้น ฟื้นฟู ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่หน่วยงานทางวัฒนธรรมของรัฐสนใจอย่างต่อเนื่องอยู่แล้ว

๑.๒ หากสื่อพื้นบ้านนั้นอยู่ในภาวะกำลังพิการ/บกพร่อง เช่น ขาดผู้รับสารรุ่นใหม่ ก็จำเป็นต้องหาทางสืบทอด ทั้งตัวผู้ส่งสารและผู้รับสาร

๑.๓ หากสื่อพื้นบ้านกำลังเฟี้ยวหรือแตกแถว เช่น กรณีของหมอลำที่เริ่มกลายเป็นหมอลำซิ่ง ก็ต้องเน้นการปรับประยุกต์ให้คุณค่าแท้จริงกลับคืนมา

๑.๔ หากสื่อพื้นบ้านนั้นเข้มแข็งอยู่แล้ว ก็อาจต้องหาทางส่งเสริมเป็นระยะๆ เพื่อป้องกันความอ่อนแอในวันข้างหน้า

การบริหารจัดการวัฒนธรรม (กาญจนา แก้วเทพ. ๒๕๕๐ : ๓) หากยึดตาม ยุทธศาสตร์การทำงานวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมจะพบว่า แนวทางการบริหารจัดการ วัฒนธรรม มี ๔ แนวทาง ดังนี้

๑. การอนุรักษ์วัฒนธรรม คือ การธำรงรักษาตัว “ ต้นฉบับทางวัฒนธรรม” ไม่ว่าจะเป็น ด้วบุคคล วัตถุ ธรรมเนียมประเพณี ให้เหมือนเดิม

๒. การสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งเน้นหนักการสืบทอดด้วบุคคล ทั้งที่เป็นผู้สร้างและ ผู้ เสพวัฒนธรรม

๓. การปรับปรน การปรับประยุกต์ทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่ๆ การปรับประยุกต์อาจจะพิจารณาได้ ๒ มิติ คือ การปรับตัวสื่อ / ศิลปวัฒนธรรม เช่น การนำ เรื่องราวของละครโทรทัศน์มาแสดงในหนังสือ หรือการปรับหน้าที่ของวัฒนธรรม เช่น การ นำเอาโนราห์มาใช้ในการออกกำลังกายเป็นโนราบิก

๔. การส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรมนั้น ให้แผ่ขยายออกไปยังคนกลุ่มอื่นๆ พื้นที่อื่นๆ เช่น การนำไปกลงมาแสดงในระดับประเทศ ต่างประเทศ

ทั้งนี้การเลือกใช้แต่ละยุทธศาสตร์นั้น น่าจะขึ้นอยู่กับสถานภาพ ของศิลปะ/วัฒนธรรม พื้นบ้านนั้นๆ เช่น

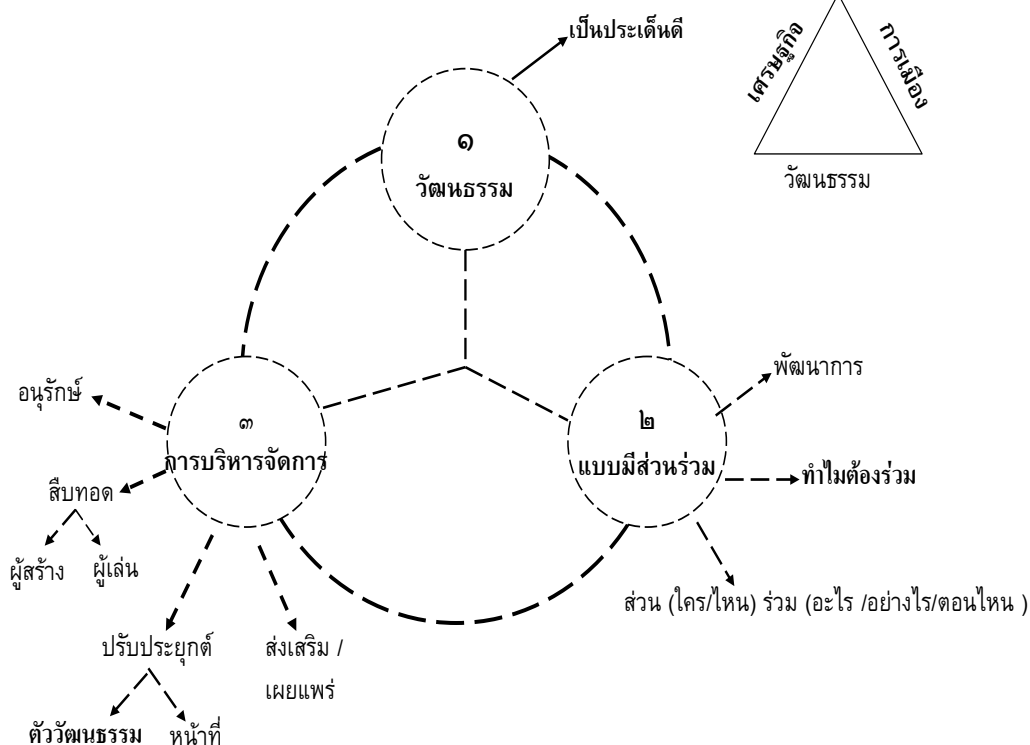
- หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพที่ใกล้จะสูญหาย ก็ต้องอนุรักษ์หรือสืบทอด
- หากวัฒนธรรมนั้นไม่สอดคล้องกับสภาพที่เป็นจริง ก็ต้องปรับประยุกต์
- หากวัฒนธรรมนั้นเริ่มฝืดเพี้ยนไปจากความหมายดั้งเดิม ก็ต้องรื้อฟื้นความเดิมขึ้นมา
- หากวัฒนธรรมนั้นสูญสลายไปแล้ว ก็ต้องรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูขึ้นมาใหม่
- หากวัฒนธรรมนั้นอยู่ในสภาพสมบูรณ์แข็งแรงดี ก็น่าจะส่งเสริมเผยแพร่ เป็นต้น

๒.๒ กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม มีส่วนประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑.วัฒนธรรม ๒.การบริหารจัดการ ๓.การมีส่วนร่วม (กาญจนา แก้วเทพ.๒๕๕๐ : ๑) ดังภาพที่ ๒

การบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม

แผนภาพที่ ๒ การบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

๑) ความหมายการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการทำงาน ได้มีหน่วยงาน /นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับชาติ (๒๕๔๕ : ๑๑๓) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ในทุกขั้นตอนของโครงการพัฒนาชนบท การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนา เข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนา มิใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (๒๕๔๘ : ๑๕๘-๑๕๙) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม ๒ ลักษณะ คือ

๑. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๒.๑ การส่งเสริมและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชน หรือชุมชนพัฒนา
จิตความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

๒.๒ การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลักโดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อรองในการจัดสรรทรัพยากรอยู่ในมาตรฐานเดียวกันโดยประชาชนสามารถตรวจสอบได้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง

นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (๒๕๔๗ : ๓) ระบุว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลการนั้นๆด้วย

นเรศ สงเคราะห์สุข (๒๕๔๑ : ๑๐) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่ การวิจัย (ศึกษาชุมชน) การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การติดตามและประเมินผล ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗ : ๑๘๓) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุร้ายให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึก ร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม โดยการเข้าร่วมมือกันทุกขั้นตอน ตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ให้

บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม และเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

๒) ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม มีผู้กล่าวไว้ดังนี้

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (๒๕๔๘ : ๒๐๘) สรุปลักษณะของการมีส่วนร่วมโดยแบ่งตามอำนาจหน้าที่ของผู้ร่วมงาน แบ่งเป็น

๑. การสนับสนุนทรัพยากร คือ การสนับสนุนเงิน วัสดุอุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม คือ เข้าร่วมในการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ และการติดตามประเมินผล

๒. อำนาจหน้าที่ของผู้เข้าร่วม คือ เป็นผู้นำ เป็นกรรมการ เป็นสมาชิกซึ่งลักษณะการมีส่วนร่วมแสดงถึงระดับอำนาจของผู้เข้าร่วม มีส่วนร่วมโดยวิธีการพัฒนาความสามารถของประชาชน เป็นเพียงการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเพียงบางส่วน

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (๒๕๒๗ : ๑๘๘) ได้แบ่งลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ๓ ประการ

๑. การมีส่วนร่วมโดยตรง โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น การรวม กลุ่มเยาวชนต่าง ๆ

๒. การมีส่วนร่วมทางอ้อม โดยผ่านองค์กรผู้แทนของประชาชน เช่น กรรมการของกลุ่มหรือชุมชน กรรมการกลุ่มสตรี กรรมการหมู่บ้าน

๓. การมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ผ่านองค์กรที่ไม่ใช่ผู้แทนของประชาชน เช่น สถาบันหน่วยงาน ที่เชิญชวนหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ (๒๕๒๗ : ๑๘๕) ลักษณะการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่เป็นสมาชิก จนถึงผู้นำหรือประธานกรรมการ คือ

๑. เป็นสมาชิก

๒. เป็นสมาชิกที่เข้าร่วมประชุม

๓. เป็นสมาชิกที่บริจาคเงินช่วยเหลือ

๔. เป็นกรรมการ

๕. เป็นประธานกรรมการ

สรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วมมีทั้งการมีส่วนร่วมทางตรง ทางอ้อม และเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วม โดยการเป็นสมาชิก กรรมการ หรือประธานกรรมการ และมีการสนับสนุนเงิน วัสดุ อุปกรณ์ แรงงาน หรือการช่วยทำกิจกรรม

๓) ประโยชน์ของการมีส่วนร่วม

สำนักมาตรฐานการศึกษา สำนักงานสภาพัฒนาการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (๒๕๔๕ : ๑๑๕) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังนี้

๑. ก่อให้เกิดการพึ่งตนเองในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและสร้างความเจริญให้กับชุมชนหรือหมู่บ้านของตน ผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงานตามโครงการ

๒. ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา เป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ

๓. เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น ได้ถูกต้อง และตรงประเด็น

๔. เป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม

๕. เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และข้อคิดเห็นระหว่างกัน

๖. เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคม

๗. เกิดความรู้สึกรักเป็นเจ้าของผลงานที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาในท้องถิ่น มีประโยชน์ต่อประชาชนในชุมชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพึ่งตนเองได้ มีความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมและเป็นเจ้าของผลงาน

๔) ขั้นตอนการมีส่วนร่วม

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ มีผู้อธิบายขั้นตอนการมีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

อคิน รพีพัฒน์ (๒๕๒๗ : ๑๐๐-๑๐๑) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการพัฒนาไว้ ๕ ระดับ ดังนี้

๑. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การพิจารณาปัญหาและจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหา

๒. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา

๓. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการค้นหาและพิจารณาแนวทางวิธีการในการแก้ปัญหา

๔. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา

๕. ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการพัฒนา

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (๒๕๒๖ : ๑๐) ได้อธิบายขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมไว้ ๔ ขั้นตอน คือ

๑. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

๒. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม

๓. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน

๔. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

อนุภรณ์ สุวรรณสทิศกร (๒๕๒๘ : ๒๕) ได้กล่าวถึงแนวทางการมีส่วนร่วมไว้ ๔ ประการ คือ

๑. ร่วมคิด คือ ร่วมในการประชุมปรึกษา หรือในการวางโครงการวิธีการดำเนินงานการติดตาม ตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการได้ผลตามวัตถุประสงค์

๒. ร่วมการวางแผน คือ ร่วมในการวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และต้องการของประชาชน

๓. ร่วมปฏิบัติตามโครงการ คือ เข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการ

๔. ร่วมติดตามประเมินผลโครงการ คือ เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้มีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแลรักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

บัณฑิต อ่อนคำ (๒๕๓๓ : ๑๑๖) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของการพัฒนา

๕ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในชุมชนตลอดจนกำหนดความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของ ความต้องการ

ขั้นที่ ๒ ขั้นมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนา โดยประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจน

กำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่ใช้

ขั้นที่ ๓ ขั้นมีส่วนร่วมในการดำเนินงานพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงานประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก

ขั้นที่ ๔ ขั้นมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนาหรือยอมรับผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ

ขั้นที่ ๕ ขั้นการมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าร่วม ประเมินว่าการพัฒนาที่ได้กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

Cohen และ Uphoff (๑๙๘๐ : ๒๐๐) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น ๔ แบบ คือ

๑. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ประกอบด้วยการริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ

๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ ประกอบด้วยการสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปได้ว่า ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาทุกขั้นตอนด้วยความสมัครใจ ดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ

๒. การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ

๓. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

๕) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรม

การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๔๖ : ๑๗-๒๕) คือ เป็นเวทีกลางในการส่งเสริมวัฒนธรรม ประชาธิปไตย โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการรับผิดชอบต่อวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และเพื่อเป็นการเสริมศักยภาพการดำเนินงานวัฒนธรรมในภาพรวมของชาติให้ประชาชนสามารถตั้งรับและปรับตัวให้สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และคาดหวังว่าการจัดตั้งสภาวัฒนธรรมจะเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ และประสบการณ์ในการดำเนินงาน วัฒนธรรมท้องถิ่น ในลักษณะเปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของวัฒนธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ ที่ส่งเสริมให้ประชาชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิและหน้าที่ด้านวัฒนธรรม โดยภาครัฐเป็นผู้ให้การสนับสนุน และเน้นการศึกษาและพัฒนาอาชีพท้องถิ่นที่ใช้วัฒนธรรมเป็นพื้นฐานทั้งด้านเกษตร อุตสาหกรรม และหัตถกรรม การ

ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดรายได้เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ โดยคำนึงถึงการผลิตสินค้า
พื้นบ้านที่เป็นประโยชน์ นำมาจำหน่ายสร้างรายได้ และยังเน้นวัตถุประสงค์ที่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม
ของท้องถิ่น

๒.๓ ประเพณีกวนข้าวมรุปายาส (ข้าวทิพย์)

ในช่วงเทศกาลงานบุญต่างๆ ในแต่ละปี เรามักจะได้ยินได้ฟังคนพูดถึงการกวนข้าวทิพย์
บ้าง กวนกระยาสารทบ้าง แล้วยังมีเรื่องของข้าวมรุปายาส รวมไปถึงข้าวยาकुด้วย ซึ่งชื่อข้าวเหล่านี้
อาจทำให้หลายคนสับสนว่าแต่ละอย่างมีลักษณะอย่างไร เหมือนกันหรือไม่ และทำในโอกาส
ใดบ้าง จึงขอนำเสนอเรื่องราวความเป็นมาของอาหารข้างต้น พอสังเขป ดังนี้ เมื่อพูดถึงข้าว
ทิพย์ คนโดยทั่วไปจะนึกถึงอาหารหวานที่มีพิธีกรรมในการทำเป็นพิเศษ มีส่วนผสมมากมาย ซึ่งมี
ผู้ให้คำจำกัดความของ ข้าวทิพย์ว่า หมายถึงอาหารที่มีรสโอชะ ประกอบด้วยถั่ว งา ข้าวโพด ข้าว
ฟ่าง มันเทศ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้านมโค ฯลฯ มากวนรวมกัน โดยผู้กวนต้องเป็นสาวพรหมจารี ส่วน
ข้าวมรุปายาส เดิมหมายถึง ข้าวที่หุงกวนด้วยน้ำผึ้งและน้ำนม สำหรับข้าวยาकु เป็นขนมไทยที่มีมา
แต่โบราณ ทำจากเมล็ดข้าวอ่อนตำ แล้วคั้นเอาน้ำไปตั้งไฟจนสุก แล้วใส่น้ำตาล และกระยาสารท ก็
คือ ขนมที่ทำด้วยถั่ว งา ข้าวเม่า ข้าวตอก กวนกับน้ำตาล ทั้งหมดเป็นอาหารหวานที่มีความเป็นมา
นับแต่โบราณ กล่าวคือ ข้าวมรุปายาส มีตำนานเล่าว่า นางสุชาดา บุตรสาวเศรษฐีบ้านเสนานิคม
ได้บวสรวงขอลูกชายต่อเทวดาประจำต้นไทร ครั้นได้สมประสงค์ จึงได้หุงข้าวมรุปายาส ใสถาด
ทองคำไปแค้น เมื่อพบเจ้าชายสิทธัตถะ ก็สำคัญว่าเป็นรุกขเทวดา แสดงตนเป็นนักบวช จึงนำข้าว
มรุปายาสไปถวาย เมื่อทราบความจริง ก็ยิ่งเกิดความศรัทธา น้อมถวายทั้งถาดทองคำนั้น หลังจากที่
พระพุทธองค์ได้สวยมรุปายาสนี้แล้ว ก็ทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณในคืนนั้น อันเป็นคืนวัน
เพ็ญวิสาขะนั่นเอง จึงมีความเชื่อกันว่า ข้าวมรุปายาส เป็นอาหารวิเศษ ผู้ใดมีวาสนาได้กินแล้ว จะมี
ร่างกายแข็งแรง ปราศจากโรคภัย อุดมด้วยสติปัญญา และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตผู้นั้น การหุงข้าว
มรุปายาสของนางสุชาดา มีใช้เป็นการหุงข้าวเจือด้วยน้ำผึ้ง น้ำนมธรรมดา แต่มีการเตรียม
น้ำนมโคที่ใช้อย่างประณีตยิ่ง คือนางให้เลี้ยงแม่วัวในป่าหิมพานต์ ๑,๐๐๐ ตัว แล้วให้แม่วัวอีก ๕๐๐ ตัว
มาคูดนมของแม่วัวพันตัวแรก แล้วให้แม่วัวอีก ๒๕๐ ตัวมาคูดนมของแม่วัว ๕๐๐ ตัวหลัง และลด
จำนวนวัวไปเรื่อย จนเหลือแม่วัว ๘ ตัวสุดท้ายที่คูดน้ำนมจากโค ๑๖ ตัวสุดท้าย จากนั้น จึงนำน้ำนม
โคจาก ๘ ตัวสุดท้ายซึ่งมีความเข้มข้น มาต้มเคี่ยวจนเป็นนมข้นหวานที่มีรสอร่อย แล้วจึงนำมาหุง
เป็นข้าวมรุปายาส กล่าวกันว่าในวันหุงข้าวนี้ มีเทวดานำโอหารสมาใส่ในหม้อปรุง และมีประชาชน
บิบน้ำผึ้งจากรวงมาร่วมใส่ไปด้วย ส่วนข้าวยาकु มีตำนานเล่าว่าการที่พระอัญญาโกณฑัญญะ บรรลु
ธรรมก่อนผู้อื่นก็เพราะในชาติก่อนโน้น ท่านเกิดเป็นชวานาพีน้อง ๒ คน มีไร่นากว้างขวาง ตัวท่าน

ชื่อจตุการ มีพี่ชายชื่อมหาการ ในฤดูที่ข้าวตั้งท้องออกรวง จตุการเห็นว่าควรนำน้ำนมข้าวมา ทำอาหารถวายพระพุทธเจ้าผู้มีนามว่า วิปัสสิ แต่พี่ชายท่านไม่เห็นด้วย เพราะจะต้องเสียข้าวไปไม่น้อย ท่านจึงขอแบ่งไร่นาและนำเมล็ดข้าวในส่วนของตนทำข้าวยาคุ ไปถวายและอธิษฐานขอให้ได้ เกิดในบวรพุทธศาสนา และบรรลุนิพพานก่อนผู้อื่น ซึ่งปรากฏเหตุอัศจรรย์ว่าข้าวสาลีในนาจตุการที่ เก็บรวงไปแล้ว กลับออกรวงสมบูรณ์ขึ้นมาอีก จนสามารถนำไปทำข้าวยาคุได้อีกถึง ๘ ครั้ง และด้วย อานิสงส์นี้เอง จึงทำให้จตุการได้ไปเกิดเป็นพราหมณ์โกณฑัญญะ ในสมัยพระสมณโคดมและเกิด ดวงตาเห็นธรรมก่อนผู้อื่น

จากสองตำนานข้างต้นนี้เอง จึงเป็นที่มาของการทำข้าวยาคุ และกวนข้าวมธุปายาส ซึ่งแต่ เดิมการกวนข้าวมธุปายาส หรือที่เรามักเรียกว่า "กวนข้าวทิพย์" นี้ เป็นศาสนกิจของพราหมณ์ ต่อมาภายหลังพุทธศาสนิกชนได้นำมาปฏิบัติเป็นประเพณี จึงปรับให้เข้ากับเรื่องราวทางพุทธ ศาสนา ดังเรื่องราวนางสุชาดาและจตุการที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งในประเทศไทยการกวนข้าวทิพย์ นี้ มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แล้วได้มีการฟื้นฟูครั้งใหญ่ในรัชกาลที่ ๑ และคงไปในรัชกาลที่ ๒ และ ๓ จวบจนสมัยรัชกาลที่ ๔ จึงได้มีการฟื้นฟูพระราชพิธีนี้ขึ้นมาอีก โดยได้เพิ่มพิธีทางพุทธศาสนาเข้ามาด้วย ในพระราชพิธีพระราชมงคลสิบสองเดือน ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้กล่าวถึงเรื่องการทำข้าวมธุปายาส หรือข้าวทิพย์ว่า "ครั้นเดือน ๑๐ ถึงการพระราชพิธีภัทรบทเป็นนักขัตฤกษ์ มหาชนกระทำมธุปายาสทาน และจะเค็ด รวงข้าวสาลีเป็นปฐมเก็บเกี่ยว ชีพพรพราหมณ์ทั้งปวงก็เริ่มการพลีกรรมบวงสรวงสังเวชพระ ไพลศ ฝ่ายข้างพระพุทธศาสนาพระราชพิธีภัทรบทนี้ เป็นสมัยห่มมหาชนกระทำมธุปายาสยาคุ อังคาสพระภิกษุสงฆ์และเลี้ยงพราหมณ์ ทั้งบูชาพระรัตนตรัยด้วย" (อังคาส แปลว่า การถวายอาหาร พระ ส่วนภัทรบทเป็นพิธีลอยบาปของพราหมณ์ ซึ่งจะชำระตัวให้สะอาดก่อนรับข้าวมธุปายาส) จากข้อความข้างต้น เราจะเห็นว่าสมัยก่อน การทำข้าวมธุปายาสหรือกวนข้าวทิพย์ จะนิยมทำกันในเดือน ๑๐ หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า สารทเดือนสิบ อันหมายถึงการทำบุญเดือนสิบ หรือที่รู้จักใน ปัจจุบันคือวันสารทไทย (วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีนี้ตรงกับวันที่ ๓ ตุลาคม) ซึ่งการทำบุญ ดังกล่าวนี้นี้ พระยาอนุমানราชชนได้สันนิษฐานว่า น่าจะนำมาจากคติอินเดีย เกี่ยวกับผลแรกได้ ที่ สมัยโบราณมีความเชื่อว่า เมื่อการเก็บเกี่ยวได้ผลเป็นครั้งแรก จะเป็นข้าวหรือผลไม้หรืออะไรก็ตาม จะต้องนำสิ่งนั้นมาสังเวชบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่นับถือเสียก่อน เพราะถือว่าเป็นผู้บันดาลให้พืชพันธุ์ ธัญญาหารงอกงาม และช่วงที่เก็บเกี่ยวข้าวที่จะอยู่ในฤดูสารท หรือช่วงฤดูใบไม้ร่วงของบาง ประเทศ อันตกอยู่ในราวๆ เดือน ๑๐ ทางจันทรคติของไทย ซึ่งโดยความจริงข้าวของเราจะยังไม่สุก มีเพียงผลไม้ม่างชนิดเท่านั้นที่สุก แต่เนื่องจากเราได้รับความเชื่อนี้มา จึงมีปรับเปลี่ยนใช้ข้าวเก่าทำเป็น ข้าวเม่า ผสมกับถั่ว งาและสิ่งอื่นกลายเป็นขนมกระยาสารท ขึ้นมา ซึ่งแต่ก่อนก็คงมีการนำไปสังเวช

เทวดา และผีต่าง ๆ ตามความเชื่อเดิม ต่อมาเมื่อเรานับถือศาสนาพุทธ จึงได้เปลี่ยนมาเป็นการทำบุญถวายพระ และก็ยังนำไปเช่นไหว้บรรพบุรุษอยู่ตามความเชื่อเดิมด้วย นอกจากนี้ยังเป็นช่วงกล้วยไข่สุกพอดี จึงถวายไปพร้อมๆ กัน เป็นการตักศิลาใจของกระยาสารทไปด้วย ซึ่งการทำบุญเดือนสิบนี้ มีในหลายภูมิภาค เช่นทางอีสานเรียกว่า บุญข้าวสาก หรือสลากภัต เป็นหนึ่งในฮีตสิบสอง อันเป็นการทำบุญอุทิศให้ผู้ตายหรือเปรต โดยข้าวสากจะทำด้วยข้าวเม่า ข้าวพอง ข้าวตอกคลุกเข้ากันผสมกับน้ำตาล น้ำอ้อย ถั่ว งา มะพร้าว คล้ายกระยาสารของภาคกลาง สำหรับประเพณีกวนข้าวหมูป่าหรือข้าวทิพย์ ที่ทำในเดือนสิบ ก็คงมาจากคติเรื่อง “ผลแรกได้” ผสมผสานกับคติทางพุทธศาสนา จึงมีประเพณีนี้ปรากฏในพระราชพิธีประเพณีสิบสองเดือน ดังที่กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งอาจจะถือว่าเป็นการทำบุญให้เกิดสิริมงคลแก่ตน ที่มีชีวิตผ่านพ้นมาแล้ว ครึ่งปีของแต่ละปี (สมัยก่อนนับเดือน ๕ เป็นปีใหม่ เมื่อสิ้นเดือนสิบก็เป็นช่วงกลางปี) อีกทั้งยังเป็นการสืบต่อพระศาสนาด้วย

กล่าวโดยสรุป ขนบที่ใช้ทำบุญในเทศกาลเดือนสิบ หรือสารทเดือนสิบ นอกจากจะมีกระยาสารที่ส่วนใหญ่จะทำเฉพาะเทศกาลสารทแล้ว ก็ยังมีกล้วยไข่ รวมถึงข้าวทิพย์ซึ่งเรียกกันว่า ข้าวหมูป่าส้าง ข้าวยาคุบ้าง ข้าวทิพย์ปายาส้าง ฯลฯ ประปนกันไป ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว หากจะดูตามตำนานครั้งแรก เราจะเห็นได้ว่า ทั้งข้าวหมูป่าส้าง และข้าวยานั้น มีที่มาและกรรมวิธีที่ต่างกันอย่างไรก็ดี สมัยต่อๆ มาคงมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำจนคล้ายๆ กัน จึงเรียกแทนกันได้ ดังที่รัชกาลที่ ๕ ก็ทรงมีพระบรมราชโองการถึงเครื่องปรุงข้าวหมูป่าส้างว่า “ข้าวทิพย์ที่เราทวอยู่ในพระราชพิธีทุกวันนี้ เห็นจะเกิดขึ้นด้วยนึกเอาเอง คุณจึงเอามีถั่ว งา นม เนย และผลไม้ ให้พร้อมทุกอย่าง เป็นอันรวบรวมรสต่างๆ ลงมาเป็นอันหนึ่งอันเดียว จนเรียกกันในคำประกาศว่า อเนกรสปายาส” สำหรับการกวนข้าวทิพย์หรือข้าวหมูป่าส้างนี้ มิได้ทำกันง่ายๆ ต้องประกอบด้วยพิธีกรรมหลายอย่าง ทั้งพิธีสงฆ์และพราหมณ์ เช่น ต้องมีพิธีบวงสรวงเทวดาและท้าวจตุโลกบาล เครื่องปรุง หากใช้แบบโบราณ ก็ต้องมีถึง ๑๐๘ ชนิด แต่ที่หลักๆ จะมี ๘ อย่าง คือ น้ำนมข้าว เนย น้ำอ้อย น้ำผึ้ง น้ำตาล นม ถั่ว งา และข้าวเม่า การกวนครั้งแรกต้องใช้สาวพรหมจารี ต้องใช้ไม้ชัยพฤกษ์หรือไม้พุทราเป็นพืนเท่านั้น อีกทั้งไฟที่ใช้ต้องเกิดจากแดดผ่านแว่นขยายที่เรียกว่า “สุริยกานต์” และต้องใช้น้ำพระพุทธรณ์หรือพรหมเครื่องปรุง เป็นต้น ส่วนการกวนข้าวยานั้น บางแห่งอย่างทางใต้จะมีหมอไสยศาสตร์ร่วมทำพิธีอยู่ด้วย ๑ คน จากพิธีกรรมในการปรุงที่มีความพิเศษ ตลอดจนความเชื่อที่ว่าข้าวหมูป่าส้าง หรือที่เรียกว่าข้าวทิพย์หรือข้าวยานี้ เป็นข้าวศักดิ์สิทธิ์ที่จะทำให้ผู้กินพ้นจากโรคร้ายไข้เจ็บ มีความสุขสวัสดิ และเป็นมงคลแก่ชีวิตนี้เอง ข้าวนี้จึงมีชื่ออื่นๆ เรียกอีกว่า ข้าว (ข้าว) พระเจ้า หลวงบ้าง ข้าว (ข้าว) บ่ทุกข์บ่ยากบ้าง เพราะถือว่ากินแล้วทำให้หายจากความทุกข์ยากลำบากต่างๆ ได้ ข้อสำคัญทำให้มีการกวนข้าวทิพย์ เป็นประเพณีในเทศกาลสำคัญอื่นๆ นอกเหนือไปจากการ

ทำบุญในเดือนสิบด้วย เช่น งานวันออกพรรษา งานวันเพ็ญเดือนวิสาขะ วันเพ็ญเดือนสิบสอง งานปอยหลวง งานฉลองถาวรวัตถุ งานพิธีพุทธาภิเษก เป็นต้น ซึ่งภาคใต้สมัยก่อนยังนิยมทำในงานบวชนาค และช่วงวันขึ้น ๑๓-๑๕ ค่ำเดือน ๓ ต่อเนื่องกับวันมาฆบูชาด้วยแต่มักจะเรียกกันว่าข้าวยากมากกว่าข้าวมรุปายาส

ประเพณีกวนข้าวทิพย์หรือข้าวมรุปายาสแต่ละครั้ง เป็นงานใหญ่ ที่ต้องใช้ทั้งทุน ความศรัทธาและความร่วมมือร่วมใจจากชุมชนเป็นอย่างมาก จึงถือได้ว่ามีส่วนช่วยทำให้เกิดความสามัคคี สมาน สามัคคีในท้องถิ่น รวมทั้งช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ต่อไปด้วย

๒.๔ ความสามัคคี

อริสโตเติล นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ของกรีกได้กล่าวไว้ว่า "มนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Human being is social animal)" เพราะมนุษย์มีการอาศัยอยู่ร่วมกันอย่างเป็นหมวดหมู่ มิได้ใช้ชีวิตอยู่เพียงคนเดียวตามลำพังแต่อย่างใด เนื่องจากมนุษย์ต้องทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ตลอดเวลา ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และแต่ละชีวิตต่างก็ต้องการที่จะเสริมสร้างความสุข ความมั่นใจ และความปลอดภัยให้กับตนเองอยู่เสมอ สังคมจึงเป็นแหล่งรวมศูนย์ทางความคิดที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา เพื่อแสวงหาคำตอบทุกอย่างให้กับตนเอง สังคมในทุกระดับชั้นเป็นแหล่งรวมคนหลายๆคนเข้าด้วยกัน ซึ่งในจำนวนผู้คนเหล่านั้น แต่ละคนต่างก็มีชีวิต มีจิตวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดและมีจุดหมายปลายทางที่แตกต่างกันออกไป และด้วยเหตุนี้เองบางครั้งจึงทำให้สังคมต้องเกิดปัญหาหรือมีความสับสนวุ่นวายขึ้น อันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านความคิดของแต่ละคน ซึ่งเมื่อใดก็ตามที่สังคมมีปัญหาขึ้นจะเป็นด้วยเหตุผลใดๆก็ตาม ผู้ที่จะทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นให้หมดสิ้นไปได้ ก็หาเป็นใครที่ไหนไม่ หากแต่เป็นหน้าที่ของสมาชิกทุกๆ คนนั่นเอง ที่จะต้องสามัคคีร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมของตนเองให้ดีและมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

ความสามัคคีจึงเป็นบ่อเกิดแห่งความสำเร็จทั้งปวง ความสามัคคีจึงเป็นแหล่งพลังอันยิ่งใหญ่ที่จะสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงให้เกิดขึ้นได้ และเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมทุกคนควรที่จะตระหนัก เอาใจใส่ และสร้างสรรค์ขึ้นให้มากที่สุด

ในทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสหลักธรรมอันจะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมเอาไว้ ๖ ประการด้วยกัน ซึ่งอยู่ในหมวดธรรมที่เรียกว่า "สาราณียธรรม ๖" ซึ่งมีความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นด้วย หากสังคมใดต้องการที่จะเสริมสร้าง

ความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้น ก็ควรที่จะต้องนำเอาหลักธรรมธรรมทั้ง ๖ ประการ ไปใช้อยู่ตลอดเวลา กล่าวคือ:-

๑. เมตตามโนกรรม หมายถึง การคิดดี การมองเห็นในแง่ดี มีความหวังดีและปรารถนาดีต่อกัน รักและเมตตาต่อกัน คิดแต่ในสิ่งที่สร้างสรรค์ต่อกัน ไม่อิจฉาริษยา ไม่คิดอคติ ไม่พยาบาท ไม่โกรธแค้นเคืองกัน รู้จักให้ออกาสและให้อภัยต่อกันและกันอยู่เสมอ

๒. เมตตาวจีกรรม หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มีใครต้องพบกับความทุกข์ความผิดหวังหรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจาซ้ำเติมกัน ในยามที่มีใครต้องหกล้มลง ไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำในสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใดก็ทำอย่างนั้น ไม่โกหกมดเท็จ

๓. เมตตาทกกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทางด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัจมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกัน ให้ได้รับความทุกข์เวทนา ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา

๔. สาธารณโภคี หมายถึง การรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความเสมอภาคต่อกัน เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกันอยู่เสมอ

๕. สีสสามัญญตา หมายถึง การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆอย่างเดียวกัน เคารพในสิทธิเสรีภาพของบุคคล ไม่ก้าวร้าวหน้าที่กัน ไม่อ้างอำนาจบาตรใหญ่ ไม่ถืออภิสิทธิ์ใดๆ ทั้งปวง

๖. ทิฎฐิสามัญญตา หมายถึง มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วมและ สงวนไว้ซึ่งจุดต่าง ของกันและกัน ไม่ยึดถือความคิดของตนเป็นใหญ่ รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอ

หลักธรรมทั้ง ๖ ประการข้างต้น เป็นหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติ ความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งทั้งหลายทั้งปวง ดังพระพุทธทวณะบทที่ว่า "สมกุคยานํ ตโป สุโข ความสามัคคีของหมู่คณะเป็นเหตุนำความสุขมาให้"

หลวงปู่เทศก์ เทศรังสี ได้แสดงธรรม ณ วัดหินหมากเป้ง อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย เมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึงเรื่องความสามัคคี ความว่า ...จงตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา วันนี้จะอธิบายถึงเรื่องความสามัคคี เพราะเราทั้งหลายมาประชุมกันในวันนี้ ล้วนแล้วแต่มาจากคนละทิศละทาง ต่างจิตต่างใจต่างพ่อต่างแม่ต่างตระกูลกันทั้งนั้น ย่อมมีกิริยาอาการทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการไม่เหมือนกัน ในที่สุดแม้แต่ตัวของเราเอง ซึ่งมองดูแล้วก็ไม่ต้องตามความต้องการของตนก็มี

เยอะ ฉะนั้นความสามัคคีจึงได้ชื่อว่า เป็นคุณธรรมอันสูงส่งสำหรับพวกเราที่อยู่ด้วยกัน ความสามัคคีเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข พระพุทธองค์ตรัสว่า “สุขา สัมมุตฺต สามกฺกิ” ความพร้อมเพรียงของในหมู่คณะนำมาซึ่งความสุข

ดังนั้น ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ ตั้งแต่สองคนขึ้นไปเรียกว่า คณะ สี่คนขึ้นไปเรียกว่า หมู่ ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะเป็นความสุขอย่างยิ่ง คนยิ่งมากขึ้นไปจะเป็น ๒๐-๓๐-๔๐ หรือ ๕๐ คนหรือตั้ง ๑๐๐-๒๐๐ คน มีความสามัคคีกัน ยิ่งได้ความสุขมาก ดูแต่ตัวของเรากันเดี๋ยวก็แล้วกัน ถ้าไม่สามัคคีกันก็ไม่ได้ความสุขเหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ใจคิดอย่างหนึ่ง มือไม้ไม่ทำ ขาไม่เดิน ก้อยเปลี้ยเสียขา เป็นอัมพาตไป มันก็ไม่สบายใจ ปากท้องของเราก็เหมือนกัน เราหาอาหารมาให้รับประทานลงไป ปากมันก็เคี้ยวกลืนลงไป แต่ลำไส้มันไม่ทำงาน มันไม่พร้อมเพรียงสามัคคีกัน มันจะต้องปวดท้อง อืดอืด เตือคร้อนแก่เราเพียงใด คิดเอาเถอะ ส่วนร่างกายของเราก็เหมือนกัน ทุกชิ้นทุกส่วนถ้าหากขาดความสามัคคีชนิดเดียว เป็นต้นว่าแขนทั้งสองหยุดไม่ทำงาน เท่านั้นแหละเป็นอันร้องอู้อี้เลยทีเดียว...

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำรัส และพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับ ความสามัคคี ในหลายวโรกาสที่พระองค์ทรงพระราชทานแก่พสกนิกร และนิสิตนักศึกษาที่เข้ารับพระราชทานปริญญาบัตร ซึ่งคณะผู้วิจัยขออัญเชิญพระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทของพระองค์มาเพื่อน้อมรำลึกถึงในบางวโรกาส ดังนี้

สามัคคีที่สำคัญที่สุดคืออะไร ก็คือ สามัคคีในชาติ ไม่ใช่ว่า ความสามัคคีในคณะไม่ดี แต่ต้องระวัง ถ้าสามัคคีกัน แต่ว่าไป ก้าวก้าวหรือไปทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ในสถาบันก็เป็นความผิด ถ้าสามัคคีในสถาบันไปทำให้คนอื่นเสียหายหรือเดือดร้อนก็ไม่ดี เพราะทำให้เสียหายต่อสามัคคีของชาติ

(พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: ๓ เมษายน ๒๕๐๓)

สามัคคีกัน ประองคองกัน นี้ความหมายของความสามัคคี ใครๆ ก็บอกว่า ให้สามัคคี ประองคองกัน ช่วยเหลือเพื่อประเทศชาติ แต่แปลว่าอะไรก็ไม่รู้ ถ้าคนหนึ่งคนใดในที่ประชุมนี้ เรียกร้องพื้นที่สำหรับยื่นเงินจำเป็น โดยอ้างความสุขส่วนตัว คนอื่นก็ต้องประท้วง เราทั้งหลายอยู่ได้ก็เพราะว่า มีความสามัคคีประองคองกัน

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๔ ธันวาคม ๒๕๑๗)

ที่เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะว่า ตามที่ได้กล่าวเมื่อตะกี้ว่า แต่ละคนจะตั้ง อยู่ในความสามัคคี ช่วยร่วมแรงกัน เพื่อปฏิบัติงานที่เป็นประโยชน์ เป็นประโยชน์ต่ออะไร ตอนนี้ก็จะต้องบอกว่า เป็น

ประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือต่อชาติบ้านเมือง เชื่อว่าท่านทั้งหลายก็มีความปรารถนาดีโดยแท้ – ไม่ใช่ดีบ้างไม่ดีบ้าง- ว่าตั้งใจที่จะเข้าหากัน ร่วมแรงกันปฏิบัติงาน เพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติ

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๔ ธันวาคม ๒๕๑๕)

คำว่า “สามัคคี” นี้ขอวิเคราะห์ศัพท์ ว่าเป็นการกระทำของแต่ละคน ทำความดีเว้นจากความไม่ดี มีความเข้าใจซึ่งกันและกันของแต่ละบุคคล อย่างนี้ถ้าชาติสามัคคี ชาติก็ไม่แตกสลาย คุณไว้ดีด คำว่าคุณนี้ อาจจะไม่นชอบกันเพราะเหมือนควบคุมเพราะเหมือนควบคุม เหมือนคุมขัง แต่คุณหมายความว่าอยู่ดีดี อยู่เป็นชาติได้

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๔ ธันวาคม ๒๕๒๑)

อีกอย่างหนึ่งที่จะแก้ไขสถานการณ์ต่างๆ ได้ ก็ได้พูดแล้ว ท่านก็คงได้ฟังแล้ว ได้พูดเมื่อวานนี้เองในพิธีสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ตอนแรกได้พูดว่า คนไทยเรา ที่รักษาเอกราชอธิปไตยไว้ได้ก็โดยอาศัย การที่ “รู้จักความสามัคคีและรู้จักทำหน้าที่ของแต่ละฝ่ายให้ประสานส่งเสริมกัน” ความจริงเขียนไว้ว่า “รู้จักความสามัคคี” การที่จะ รู้จักสามัคคี ก็ลำบากมาก เพราะคนหลายๆ รู้จักกันทั่วถึงไม่ค่อยได้ แต่รู้จักสามัคคี ควรจะใช้ได้เพราะหมายความว่า ทุกคนถือว่าตนเป็นคนไทยมีอะไรเกิดขึ้นก็ตาม ทุกคนรู้ว่าต้องมีความสามัคคี รู้ ก็คือ ทราบ ทราบความหมายของสามัคคี รัก คือ นิยม นิยม ความสามัคคี เพราะเหตุใดคนไทยจึง รู้จักสามัคคี ก็เพราะคนไทย นี้ฉลาด ไม่ใช่ไม่ฉลาด คนไทยนี้ฉลาดรู้ว่า ถ้าหากเมืองไทยไม่ใช่ ความสามัคคี ไม่เห็นออกเห็นใจกัน ไม่ใช่ อะไรที่จะพอรับกันได้ พอที่จะใช้ได้ ก็คงจะไม่ได้ทำอะไร หมายความว่า ทำมาหากิน ก็ไม่ได้ทำมาหากิน เพราะว่าไม่มีอุปกรณ์ ไม่มีความสะดวก จะต้อง รู้จักสามัคคี หมายความว่า รู้จักการอะลุ่มอล่วยกัน แม้จะไม่ใช่ถูกต้องเต็มที่ คือหมายความว่า ไม่ถูกหลักวิชาเต็มที่ ก็จะต้องใช้ เพราะว่าถ้า ไม่ใช่ ก็ไม่มีอะไรใช้ อาจมีสิ่งที่มีอยู่แล้วที่จะใช้ไปได้ชั่วคราว คุณภาพ อาจไม่ค่อยดีนัก ทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่มีอะไรที่ศิโรราบเปอร์เซ็นต์ แต่ว่าต้องใช้อะไรที่พอใช้ได้ไป ไม่อย่างนั้นไม่มีวันที่จะมีชีวิตรอดได้ ตอนนี้ ถ้าราษฎร รู้จักสามัคคี เขาจะเข้าใจว่าเมื่อเขามีรายได้ เขาก็จะยินดี เสียภาษี เพื่อช่วยราชการให้สามารถทำโครงการต่อไปเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติ ถ้าราษฎร รู้จักสามัคคี และรู้ว่าการเสียคือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า เพราะว่าการที่คนอยู่ดีมีความสุขนั้น เป็นกำไรอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งนับเป็นมูลค่าเงินไม่ได้ การปฏิบัติโดยวิธีการที่อาจไม่ถูกหลักวิชานัก แต่ประกอบด้วย ความเมตตาด้วยความสามัคคีคือ รู้จักสามัคคี นี้เอง ก็คงจะทำให้อยู่กันต่อไป ความจริงประเทศไทยนี้ก้าวหน้ามาากแล้ว และก็ก้าวหน้ามาอย่างสม่ำเสมอ ไม่เร็วเกินไปไม่ช้าเกินไป สิ่งที่สำคัญ ก็คือต้องใช้หลักที่พูดเมื่อวานนี้ แต่พูดผิดพลาดไป วันนี้จึงมาแก้ไขผิดพลาด แก้คำเดียว แก้คำว่า จัก เป็น รัก หรือ รัก เป็น จัก ก็ขอให้ท่านทั้งหลายได้เข้าใจว่า เมื่อวานนี้ พูดผิดยอมรับ เขียนไว้

อย่างที่ว่า “คนไทย รู้รักความสามัคคี” ไปได้ไปพูดว่ารู้จักความสามัคคี ซึ่งก็ไม่ผิดนัก แต่รู้รักความสามัคคี นั้นซึ่งกว่า เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว เข้าใจว่าท่านทั้งหลายก็จะซึ่ง และรู้รักความสามัคคี

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๔ ธันวาคม ๒๕๓๔)

ยังไม่ได้พูดคำที่เคยพูดทุกครั้ง คือ ต้องสามัคคีกัน ต้องไม่ขัดแย้งกันมากเกินไป แต่ว่าไม่ได้หมายความว่า จะต้องทำแบบที่บางคนนี้จะทำจะต้องให้ทุกคนมีโอกาสทำงาน ทำงานตามหน้าที่ เมื่อทำงานตามหน้าที่แล้วก็ต้องหวังดีต่อผู้อื่นนี้เป็นหลักที่สำคัญ ต้องทำงานด้วยการเห็นอกเห็นใจกันและทำด้วยความขยันหมั่นเพียร

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๔ ธันวาคม ๒๕๔๐)

คำว่า ประองคอง คำว่า สามัคคี สำคัญมาก ต้องมาหาทางที่ ที่มารวมประองคองได้ แต่ว่าที่เป็นอย่างนี้ คน ๒ คน ความคิดไม่เหมือนกัน มีไม่เหมือน มีให้เหมือนกันไม่ได้ คน คนแต่ละคนมีความคิดต่างกัน มีแนวชีวิตคนละอย่าง ได้เรียนรู้มาคนละอย่าง ได้มีประสบการณ์มาคนละอย่าง แต่ว่าถ้ามา มาสัมพันธ์กันนะ เชิงปฏิบัติการ ก็จะสำเร็จได้

(พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา : ๔ ธันวาคม ๒๕๔๔)

๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นุฏล ชมพูนุช (๒๕๔๘) ได้ทำการวิจัย เรื่อง “การฟื้นฟูจิตสำนึกท้องถิ่นเพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานอารยธรรมทวารวดีแห่งเมืองโบราณนครไชยศรี” มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างจิตสำนึกชุมชนในการอนุรักษ์และสืบสานอารยธรรมทวารวดีในบริเวณเมืองโบราณนครไชยศรี โดยใช้เนื้อหาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และหลักฐานทางวัฒนธรรมสมัยทวารวดีเป็นเครื่องมือ และสร้างสำนึกท้องถิ่นแก่ชุมชนที่เกี่ยวข้องด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายในการสร้างสำนึกชุมชน ประกอบด้วยผู้นำชุมชนในบริเวณพื้นที่เขตเทศบาลนครนครปฐม ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลพระประโทน ผู้นำชุมชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลธรรมศาลา นักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้านในเขตพื้นที่เมืองโบราณนครไชยศรี

ผลการเสวนาของกลุ่มผู้นำชุมชนพบปัจจัยที่ทำให้เมืองโบราณนครไชยศรีถูกทำลาย ๕ ประการ ได้แก่ ๑) การพัฒนาทางกายภาพภายในเขตเมืองโบราณ โดยไม่ได้ศึกษาถึงผลกระทบที่จะเกิดแก่สภาพแวดล้อม ๒) ประชาชนขาดความรู้เรื่องเมืองโบราณฯ ๓) ประชาชนไม่ตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของเมืองโบราณ ๔) การปล่อยสิ่งปฏิกูลจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ลงสู่ลำคลองซึ่งมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์อารยธรรมทวารวดี ๕) การสร้างที่อยู่อาศัยและอาคารสถานที่ต่างๆ ในเขตเมืองโบราณ โดยไม่มีการควบคุม ๖) การรुकกล้าพื้นที่แหล่งประวัติศาสตร์เป็นพื้นที่ทำกิน ๗) การไม่ขุดสำรวจทางโบราณคดีในบริเวณพื้นที่ซึ่งพบหลักฐานทางอารยธรรมสมัยทวารวดี

๘) การไม่ประกาศให้พื้นที่เมืองโบราณนครไชยศรีเป็นเขตโบราณสถานแห่งชาติ ๙) การพัฒนาทางวัดตามกระแสวัฒนธรรมตะวันตก สำหรับแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานอารยธรรมทวารวดี ผู้ร่วมเสวนาได้เสนอแนวทางเร่งด่วน ๓ แนวทาง และแนวทางที่จะดำเนินการในอนาคตอีก ๔๔ แนวทาง

ผลการประชุมกลุ่มย่อยพบว่า เครือข่ายผู้นำชุมชนทุกกลุ่มตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับเมืองโบราณฯ และได้เสนอแผนการดำเนินงานในการอนุรักษ์และสืบสานอารยธรรมทวารวดีตามความเหมาะสมของปัญหาและสภาพแวดล้อมของพื้นที่ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลได้ออกกฎบัญญัติห้ามทิ้งสิ่งปฏิกูลจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ลงสู่คลองคูเมืองและคลองอื่น ๆ โครงการขุดลอกคลองคูเมือง โครงการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น การประสานงานเพื่อจัดทำศูนย์บริการความรู้ตามแหล่งโบราณสถาน และการร่วมผลักดันในการพัฒนาแหล่งที่บร่องรอยโบราณสถานในพื้นที่ให้เป็นแหล่งเรียนรู้อารยธรรมทวารวดีและเป็นแหล่งท่องเที่ยวในท้องถิ่น เป็นต้น

สำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายนักวิชาการและผู้วิจัย ได้ดำเนินการผลิตสื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดีในจังหวัดนครปฐมให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป โดยจัดทำ วิ.ซี.ดี. ภาพเคลื่อนไหว การจัดพิมพ์หนังสือ การจัดนิทรรศการ และการบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับอารยธรรมทวารวดี ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนและประชาชนในจังหวัดนครปฐมโดยเฉพาะในเขตพื้นที่เมืองโบราณนครไชยศรีมีความรู้ เห็นคุณค่า และตระหนักถึงความสำคัญของอารยธรรมทวารวดีในท้องถิ่น

นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ (๒๕๔๘) ได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมศักยภาพของผู้นำชุมชน ในการอนุรักษ์และการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น อำเภอพระนครศรีอยุธยา โดยมีวัตถุประสงค์คือ ๑) เพื่อส่งเสริมศักยภาพให้ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อให้ผู้นำชุมชนมีความรู้ ทักษะและพฤติกรรมที่ถูกต้องเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น ๓) เพื่อให้ผู้นำชุมชนนำความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา และ ๔) เพื่อใช้กระบวนการ วิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในการถอดบทเรียนเพื่อส่งเสริมศักยภาพของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา โดยใช้กระบวนการวิจัย เชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (PAR) ในพื้นที่ที่เลือกแบบเจาะจง กลุ่มเป้าหมายในการศึกษาประกอบด้วยผู้นำชุมชนทุกชุมชนในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย(Induction analysis)เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการศึกษาเอกสาร การสำรวจพื้นที่ (Survey) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และใช้เทคนิคการ

สนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และประยุกต์ใช้กระบวนการ A-I-C (Appreciation-Influence-Control) ในกระบวนการประชุมกลุ่ม

ระยะก่อนดำเนินการ พบว่า ศิลปกรรมท้องถิ่นในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา บางส่วน ถูกทำลายเสียหายเนื่องจากการเสียดครั้งครั้งที่ ๒ สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงและนโยบายการพัฒนาที่ผ่านมา ศิลปกรรมท้องถิ่นบางส่วนได้รับการบูรณะโดยกรมศิลปากร การดำเนินการอนุรักษ์และพัฒนาได้ก่อให้เกิดประเด็นความขัดแย้งทางความคิดระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชน โดยที่ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นค่อนข้างน้อย

ระยะดำเนินการ พบว่า ผู้เกี่ยวข้องในการศึกษาทั้งหมดได้รับความรู้ มีทัศนคติที่ถูกต้องผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทุกขั้นตอน รวมทั้งมีการเสนอแผนงาน/โครงการแก้ปัญหาในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น

หลังการดำเนินการ พบว่า ผู้นำชุมชนสามารถนำความรู้ที่ได้จากกระบวนการศึกษาไปดำเนินการจัดทำแผนงาน/โครงการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่นในชุมชนของตนเพื่อเสนอของบประมาณจากเทศบาลนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ รัฐควรกำหนดข้อชี้วัดที่เหมาะสมของการมีส่วนร่วมของชุมชน นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น ควรแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรณรงค์ให้ความรู้ประชาชนด้านนี้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะผู้บริหารที่กำหนดนโยบายในระดับท้องถิ่น

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ หลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการทำงานวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วม ประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ความสามัคคี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาการดำเนินงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม โดยร่วมมือกับชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียง เพื่ออนุรักษ์และสืบสานประเพณีดังกล่าว และเพื่อสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนสืบไป

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษากระบวนการการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) แบบมีส่วนร่วมของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตร เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ โดยคณะผู้วิจัยซึ่งประกอบไปด้วย ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐ (ครู อาจารย์ ข้าราชการในชุมชน และสภาวัฒนธรรมจังหวัด) ภาคองค์กร (พระสงฆ์ และกรรมการองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน) และภาคประชาชน (เยาวชนและประชาชนในชุมชน) ได้ร่วมมือกันดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ขึ้น เมื่อวันที่ ๑๗-๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๑ มีรายละเอียดการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างครบถ้วน การวิจัยครั้งนี้จึงใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method) ซึ่งได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ รายละเอียดสำหรับการใช้รูปแบบการวิจัยในแต่ละประเภทนั้น มีดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้สำหรับการหาความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) จากสภาพแวดล้อมจริงของชุมชน เพื่อความสัมพันธ์ของการจัดงานประเพณีกับสภาพแวดล้อมดังกล่าว ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึนึกคิด ทักษะความคิด ความหมายหรือค่านิยมของบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการจัดงานในครั้งนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลที่สามารถวัดค่าได้จากการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) และผลของการดำเนินงาน โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลใน ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคองค์กร และภาคประชาชน

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ประชาชนในชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงที่ร่วมในกระบวนการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส(ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ในปี ๒๕๕๑ จำนวน ๓,๕๒๐ คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนใน ๓ ภาคส่วนที่ร่วมในกระบวนการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)ของวัดเกษมจิตตาราม ในปี ๒๕๕๑ โดยจำแนกเป็นภาครัฐจำนวน ๓๐ คน

ภาคองค์กร จำนวน ๓๐ คน และภาคประชาชน จำนวน ๓๐ คน รวม ๕๐ คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง และการสุ่มอย่างง่าย

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ดังนั้นคณะผู้วิจัยเองก็ถือว่าเป็นเครื่องมือของการวิจัยด้วยเช่นกัน สำหรับเครื่องมือที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้น ได้ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือควบคู่ไปกับการศึกษาในเนื้อหาของการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ทำให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

๑. แบบสังเกตและแบบบันทึกเหตุการณ์ สำหรับสังเกตและบันทึกเหตุการณ์ทั่วไปของการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

๒. แบบสัมภาษณ์ สำหรับสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ การดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การให้การสนับสนุนและการแก้ไขปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่มและการเสวนา (แนวทางการสนทนากลุ่มและการเสวนา) สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการจัดงาน ปฏิสัมพันธ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แนวทางการแก้ไขปัญหา/อุปสรรคในการจัดงาน ผลที่ได้จากการจัดงานและการปรับปรุงพัฒนาการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ในปีต่อไป เป็นต้น

๔. แบบประเมินความคิดเห็นในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) เป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ มีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

๕	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับมาก
๓	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง
๒	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อย
๑	หมายถึง	มีความเหมาะสมในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเป็นแบบสำรวจความคิดเห็นปลายเปิด

๒. แบบวัดความพึงพอใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, ๒๕๔๓)

ระดับความพึงพอใจมากที่สุด	ให้คะแนน	๕	คะแนน
ระดับความพึงพอใจมาก	ให้คะแนน	๔	คะแนน
ระดับความพึงพอใจปานกลาง	ให้คะแนน	๓	คะแนน
ระดับความพึงพอใจน้อย	ให้คะแนน	๒	คะแนน
ระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด	ให้คะแนน	๑	คะแนน

ตอนที่ ๒ เป็นความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้เวลาในช่วงเดือนเมษายน – มิถุนายน ๒๕๕๑ โดยคณะผู้วิจัยได้ใช้เวลาศึกษารูปแบบของการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) จากเอกสารและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ก่อนการเก็บข้อมูลในภาคสนามในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – มีนาคม ๒๕๕๑ รวมระยะเวลาในการดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูล ประมาณ ๕ เดือน

๓.๔.๑ แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑) เอกสาร และข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับการบริหารจัดการวัฒนธรรม ท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ

๒) บุคลากรที่เกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ซึ่งมีด้วยกัน ๓ ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ จำนวน ๓๐ คน ภาคองค์กร จำนวน ๓๐ คน และภาคประชาชน จำนวน ๓๐ คน รวม ๙๐ คน ซึ่งได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง และการสุ่มอย่างง่าย

๓.๔.๒ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย มีดังนี้

๑. การวิเคราะห์และศึกษาเอกสาร โดยการศึกษาเอกสารต่าง ๆ และข้อมูลที่ได้ทางอินเทอร์เน็ต ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) และรายงานผลการจัดงานประเพณีดังกล่าว

๒. การสังเกต ประกอบด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยได้สังเกตบริบททั่วไปของการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) การประชุมคณะกรรมการ การดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นต้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ ๑ แสดงการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์จัดกิจกรรม

ในประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์)

ครั้งที่	วัน/เวลา	สถานที่	กิจกรรม	หมายเหตุ
๑	๑๒/๓/๕๑ ๑๕.๐๐ น.	วัดเกษมจิตตาราม	บริบททั่วไปของวัด/ชุมชน	
๒	๓/๔/๕๑ ๑๓.๐๐ น.	วัดเกษมจิตตาราม	การเตรียมงานครั้งที่ ๑	
๓	๑/๕/๕๑ ๑๓.๐๐ น.	วัดเกษมจิตตาราม	การเตรียมงานครั้งที่ ๒	
๔	๑๕/๕/๕๑ ๑๓.๐๐ น.	วัดเกษมจิตตาราม	การเตรียมงานครั้งที่ ๓	
๕	๑๗/๕/๕๑ ตลอดวัน	วัดเกษมจิตตาราม	กิจกรรมการจัดงานทั้งหมด	
๖	๑๘/๕/๕๑ ตลอดวัน	วัดเกษมจิตตาราม	กิจกรรมการจัดงานทั้งหมด	
๗	๑๙/๕/๕๑ ตลอดวัน	วัดเกษมจิตตาราม	กิจกรรมการจัดงานทั้งหมด	
๘	๒๐/๕/๕๑ ๑๓.๐๐ น.	วัดเกษมจิตตาราม	ประชุมสรุปผลการจัดงาน	
๙	๑/๖/๕๑ ๑๓.๐๐ น.	วัดเกษมจิตตาราม	ประชุมวางแผนปีต่อไป	

การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ได้ทำการสังเกตการทำหน้าที่ของคณะกรรมการแต่ละฝ่าย และบุคลากรในแต่ละภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) รวมทั้งสังเกตการณ์จัดกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ของประเพณีดังกล่าว

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยใช้การสังเกตโดยอิงกรอบแนวคิดเรื่อง ศูนย์กลางของการสังเกต จาก ๖ ศูนย์กลางของการสังเกต ซึ่งได้แก่

- การกระทำ (Acts)

- กิจกรรม (Activities)
- ความหมาย (Meaning)
- การมีส่วนร่วม (Participation)
- ความสัมพันธ์ (Relationship)
- สถานที่ (Setting)

๓) การสัมภาษณ์ ในการศึกษาค้างนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวทิพย์ (ข้าวทิพย์) ซึ่งประกอบด้วย ๓ ภาค ดังนี้

ภาครัฐ ได้แก่ นักวิชาการวัฒนธรรมจังหวัดที่รับผิดชอบโครงการนี้ ผู้อำนวยการและคณะครู-อาจารย์โรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม

ภาคองค์กร ได้แก่ เจ้าอาวาสและมัคทายกวัดเกษมจิตตาราม ประธานชุมชนสมานมิตร และประธานกองทุนชุมชนสมานมิตร

ภาคประชาชน ได้แก่ เยาวชนและประชาชนในชุมชนสมานมิตร โดยมีรายละเอียดการสัมภาษณ์ ดังนี้

ตารางที่ ๒ แสดงการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างภาครัฐ ภาคองค์กรและภาคประชาชน

ครั้งที่	วัน/เวลา	ผู้ให้สัมภาษณ์	เรื่องที่สัมภาษณ์
๑	๑๕/๕/๕๑ ๑๐.๐๐ น.	เจ้าอาวาส	การส่งเสริมการมีส่วนร่วม
๒	๑๕/๕/๕๑ ๑๐.๑๕ น.	เจ้าอาวาส	การบริหารจัดการประเพณีฯ
๓	๑๕/๕/๕๑ ๑๑.๓๐ น.	มรรคทายก	การส่งเสริมการมีส่วนร่วม
๔	๑๕/๕/๕๑ ๑๑.๓๕ น.	มรรคทายก	การบริหารจัดการประเพณีฯ
๕	๑๕/๕/๕๑ ๑๑.๔๕ น.	ผู้อำนวยการโรงเรียน	การส่งเสริมการมีส่วนร่วม
๖	๑๕/๕/๕๑ ๑๑.๕๐ น.	ผู้อำนวยการโรงเรียน	การบริหารจัดการประเพณีฯ
๗	๑๕/๕/๕๑ ๑๒.๐๐ น.	ผู้อำนวยการโรงเรียน	การมีส่วนร่วมของชุมชน
๘	๑๕/๕/๕๑ ๑๒.๓๐ น.	รองนายกเทศมนตรีฯ	การบริหารจัดการประเพณีฯ
๙	๑๕/๕/๕๑ ๑๒.๔๐ น.	ประธานฯเจษฎาบดินทร์	การบริหารจัดการประเพณีฯ
๑๐	๑๕/๕/๕๑ ๑๒.๕๐ น.	ประชาชนชุมชนสมานมิตร	การบริหารจัดการประเพณีฯ
๑๑	๑๕/๕/๕๑ ๑๒.๕๕ น.	ประธานชุมชนสมานมิตร	การมีส่วนร่วมของชุมชน

๑๒	๑๕/๕/๕๑ ๑๔.๐๐ น.	กรรมการฝ่ายอาหาร	การมีส่วนร่วมของชุมชน
๑๓	๑๕/๕/๕๑ ๑๖.๐๐ น.	เจ้าของร้านชาคลองโพธิ์	การมีส่วนร่วมของชุมชน
๑๔	๑๕/๕/๕๑ ๑๕.๐๐ น.	เจ้าหน้าที่โรงพยาบาล	การมีส่วนร่วมของชุมชน
๑๕	๑๕/๕/๕๑ ๒๒.๐๐ น.	เจ้าหน้าที่โครงการ	การส่งเสริมการมีส่วนร่วม
๑๖	๒๕/๕/๕๑ ๑๓.๐๐ น.	เจ้าอาวาส	การมีส่วนร่วมของชุมชน

๔) การสนทนากลุ่มและการเสวนา ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มและการเสวนาเพื่อเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้ง ๓ ภาคส่วน โดยจัดการสนทนากลุ่มและการเสวนา จำนวน ๒ ครั้ง ดังนี้

๔.๑ ก่อนการดำเนินงาน คณะผู้วิจัยได้ใช้การสนทนากลุ่ม เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๑ เวลา ๑๕.๐๐ น. ณ ห้องประชุมวัดเกษมจิตตาราม โดยมีประเด็นที่ใช้สนทนาคือ การเตรียมงาน กระบวนการจัดงาน กิจกรรมในงาน ผู้รับผิดชอบ และปัญหาอุปสรรคของการจัดงานที่ผ่านมา มีผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน ๕ คน

๔.๒ หลังการดำเนินงานเสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยใช้การเสวนา เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๕๑ เวลา ๑๓.๐๐ น. ณ ศาลาการเปรียญวัดเกษมจิตตาราม โดยมีประเด็นที่ใช้ในการเสวนาคือ ผลของการจัดงาน ปัญหา/อุปสรรคในการจัดงาน และแนวทางการจัดงานในปีต่อไป มีผู้เข้าร่วมเสวนา จำนวน ๔๐ คน

๕) สสำรวจความคิดเห็นของการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ระหว่างการดำเนินงานจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้แบบสำรวจความคิดเห็นที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๖) ประเมินความพึงพอใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) หลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินงาน จากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ จึงมีขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลแตกต่างกัน ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

๑) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเน้นเนื้อหาที่อิงแนวคิดจากการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม และสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างถูกต้อง

๒) การวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุปอุปนัย (Analytic Analysis) เป็นการใช้การตีความหมายเพื่อสร้างข้อสรุปจากเหตุการณ์ที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มและการเสวนา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

๑) การแจกแจงความถี่

๒) ร้อยละ

๓) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean)

$$\bar{X} = \frac{\sum X}{N}$$

เมื่อ \bar{X} แทน ค่าเฉลี่ย

$\sum X$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมดในกลุ่ม

N แทน จำนวนคะแนนในกลุ่ม

๔) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

$$\text{S.D.} = \sqrt{\frac{\sum (X - \bar{X})^2}{N - 1}}$$

เมื่อ	S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
	X	แทน	คะแนนแต่ละตัว
	\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย
	N	แทน	จำนวนคะแนนในกลุ่ม
	Σ	แทน	ผลรวม

๕) เกณฑ์การแปลความหมาย การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เกณฑ์การแปลความหมายของ บุญชม ศรีสะอาด (๒๕๔๓) ดังนี้

ระดับคะแนน	ความหมาย
๔.๕๑ - ๕.๐๐	มีระดับความพึงพอใจมากที่สุด
๓.๕๑ - ๔.๕๐	มีระดับความพึงพอใจมาก
๒.๕๑ - ๓.๕๐	มีระดับความพึงพอใจปานกลาง
๑.๕๑ - ๒.๕๐	มีระดับความพึงพอใจน้อย
๑.๐๐ - ๑.๕๐	มีระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด

บทที่ ๔

ผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษากระบวนการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) แบบมีส่วนร่วมของวัดเกษมจิตตาราม เทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์ ประจำปี ๒๕๕๑ โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๔.๑ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)ของวัดเกษมจิตตารามชุมชนสมานมิตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน
- ๒) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วม/ความสามัคคีของชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์)
- ๓) เพื่อศึกษาผลที่ได้จากการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)เพื่อนำมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป
- ๔) เพื่อส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสมานมิตร และสภาวัฒนธรรมจังหวัดในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔.๒ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน(Mixed Method) ซึ่งได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีรายละเอียด ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้สำหรับการหาความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) จากสภาพแวดล้อมจริงของชุมชน เพื่อดูความสัมพันธ์ของการจัดงานประเพณีกับสภาพแวดล้อมดังกล่าว ข้อมูลที่ได้จะเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึคนึกคิด ทักษะคติความหมายหรือค่านิยมของบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการจัดงานในครั้งนี้

การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้สำหรับรวบรวมข้อมูลที่สามารถวัดค่าได้จากการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) และผลของการดำเนินงาน โดยจะเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลใน ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคองค์กร และภาคประชาชน

๔.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยเชิงคุณภาพ

๑. แบบสังเกตและแบบบันทึกเหตุการณ์ สำหรับสังเกตและบันทึกเหตุการณ์ทั่วไปของการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

๒. แบบสัมภาษณ์ สำหรับสอบถามข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการบริหารจัดการ การดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การให้การสนับสนุนและการแก้ไขปัญหา/อุปสรรคในการดำเนินงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

๓. เครื่องมือที่ใช้ในการสนทนากลุ่มและการเสวนา (แนวทางการสนทนากลุ่มและการเสวนา) สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการจัดงาน ปฏิสัมพันธ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง แนวทางการแก้ไขปัญหา/อุปสรรคในการจัดงาน ผลที่ได้จากการจัดงานและการปรับปรุงพัฒนาการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ในปีต่อไป เป็นต้น

การวิจัยเชิงปริมาณ

๑. แบบสำรวจความคิดเห็นในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) แบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) เป็นแบบประเมินแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเป็นแบบสำรวจความคิดเห็นปลายเปิด

๒. แบบวัดความพึงพอใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ เป็นความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ

ตอนที่ ๒ เป็นความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเป็นแบบสอบถามปลายเปิด

๔.๔ ผลการศึกษาที่ได้

๑) การศึกษาการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๑.๑ ความเป็นมา

จากการศึกษาเอกสารและหลักฐาน การสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วน

เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวทิพย์ของวัดเกษมจิตตาราม พบว่าวัดเกษมจิตตารามได้เริ่มจัดประเพณีกวนข้าวทิพย์ (ข้าวทิพย์) มาตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ โดยพระครูภาวนาคิตติคุณ (พระอาจารย์สวัสดิ์ อธิวาท) ร่วมกับญาติโยมในชุมชนสมานมิตรจัดงานขึ้นโดยเรียกชื่องานว่า “ประเพณีกวนข้าวทิพย์” การจัดงานในครั้งนั้นไม่ได้จัดงานใหญ่โตมากนักเนื่องจากการจัดครั้งแรก ในปีต่อมาทางวัดได้ประชาสัมพันธ์ก่อนการเริ่มงานและมีการจำหน่ายข้าวทิพย์ของการจัดงานครั้งแรกแก่ประชาชนโดยทั่วไป ทำให้ประเพณีกวนข้าวทิพย์ของวัดเกษมจิตตารามเป็นที่รู้จักของประชาชนมากขึ้น เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์จึงได้เข้าร่วมจัดงานประเพณีดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ได้เชิญชวนชุมชนของเทศบาลทั้งหมดให้เข้าร่วมจัดงานประเพณีกวนข้าวทิพย์กับทางวัดเกษมจิตตาราม โดยการให้แต่ละชุมชนจัดกองผ้าป่าเพื่อนำมาทอดถวายร่วมในงานประเพณีกวนข้าวทิพย์เป็นประจำทุกปี ต่อมาในช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๑ ได้เกิดเหตุการณ์วิกฤติทางเศรษฐกิจขึ้นทำให้ชุมชนอื่น ๆ เข้าร่วมงานประเพณีกวนข้าวทิพย์น้อยลง แต่ทางวัดเกษมจิตตาราม ก็ยังคงเป็นแกนหลักในการจัดงานอยู่เป็นประจำทุกปี แม้ว่าจะมีกลุ่มที่มาช่วยจัดงานมากบ้างน้อยบ้างตามสภาพเศรษฐกิจ แต่ก็ยังมีกลุ่มที่ยังคงมุ่งมั่นในการจัดงานประเพณีดังกล่าวในทุกๆ ปี คือ พระสงฆ์และกรรมการวัด และประมาณปี ๒๕๔๕ เมื่อสภาพเศรษฐกิจเริ่มดีขึ้นกลุ่มต่าง ๆ ก็ได้กลับเข้ามาช่วยจัดงานเหมือนเดิม ทำให้การจัดงานประเพณีกวนข้าวทิพย์ (ข้าวทิพย์) ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งปัจจุบัน

๑.๒ รูปแบบการจัดงาน

๑.๒.๑ ผู้ที่จัดงาน

ก่อนคณะผู้วิจัยเข้าร่วมจัดงาน ผู้ที่จัดงานจะมีน้อยมาก ในฝ่ายฆราวาสนั้นจะมีแต่คนเฒ่าคนแก่ และกรรมการวัดในส่วนของพระสงฆ์นั้นจำเป็นที่จะต้องเพิ่มบทบาทอย่างสูง เนื่องจากจำนวนพระสงฆ์มีน้อยลงเนื่องจากปัจจัยในด้านการดำรงชีพ (ส่วนมากจะนิยมบวชกันนอกพรรษา เช่น บวช ๗ วันหรือ ๑๕ วัน เป็นต้น) การจัดเทศกาลหรืองานประเพณีต่าง ๆ จึงมีแต่บทบาทของวัดเป็นหลัก ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน สถานภาพของการจัดงานจึงเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่ทั้ง “ชุมชนและวัด” เป็นเจ้าภาพร่วมกัน แต่ปัจจุบันเหลือเพียง “วัด” ที่เป็นเจ้าภาพหลักเพียงเจ้าเดียว

ปีที่คณะผู้วิจัยเข้าร่วมจัดงาน พบว่ามีผู้ร่วมงานเพิ่มขึ้น(ดังคำให้สัมภาษณ์ของเจ้าอาวาส) โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่จากกองการศึกษาของเทศบาลเมืองอุดรดิตถ์ได้เข้ามาช่วยประสานการดำเนินงานระหว่างวัดกับเทศบาล ทำให้การดำเนินงานราบรื่นขึ้น เช่น การยืมวัสดุอุปกรณ์ในการจัดสถานที่ เป็นต้น นอกจากนี้ กรรมการกองทุนชุมชนเมืองก็ได้เข้ามาช่วยอำนวยความสะดวกในเรื่องค่าใช้จ่ายและเงินบริจาคของวัด ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยเองก็ได้ให้ความร่วมมือกับวัด

โดยการช่วยประสานการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของกิจกรรมต่าง ๆ ตลอดการจัดงาน ทำให้เจ้าภาพร่วมการจัดงานในปีนี้มีหลากหลายและคึกคักมากเป็นอย่างยิ่ง

๑.๒.๒ ช่วงเวลาและวิธีการจัดงาน

ในอดีต ช่วงเวลาของการจัดประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) มักจะนิยมทำใน ๓ ช่วงเวลา คือ ช่วงเดือนสาม (ประมาณเดือนกุมภาพันธ์) ช่วงเดือนหก (ประมาณเดือนพฤษภาคม) และช่วงเดือนสิบ (ประมาณเดือนกันยายน)

ก่อนคณะผู้วิจัยเข้าร่วมจัดงาน วิธีการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ในอดีตนั้นจะมีขึ้นใน ๓ วัน คือวันเตรียมกับวันงาน (ซึ่งก่อนหน้านั้น จะต้องมีการเตรียมองค์ประกอบของการจัดงานอย่างมากมาย เช่น การแสวงหาสาวพรหมจารี การตกแต่งสถานที่ การจัดหาวัตถุดิบและวัสดุอุปกรณ์ที่จะนำมากวนเป็นข้าวทิพย์ ฯลฯ) ซึ่งในวันเตรียมงานนั้น จะมีชาวบ้านทุกกลุ่ม ทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดงานอย่างคึกคักพร้อมเพรียง โดยมีระบบการแบ่งงานกันทำ คือ กลุ่มพระสงฆ์และกรรมการวัด ก็จะเตรียมในเรื่องของเครื่องพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นการจัดหาวัตถุดิบและวัตถุดิบต่างๆ กลุ่มผู้หญิง/แม่บ้าน จะเตรียมในเรื่องของอาหารการกิน และ กลุ่มผู้ชาย/พ่อบ้านและกรรมการวัด จะเป็นเรื่องการเตรียมสถานที่ และระบบแสงเสียง ส่วนในวันจัดงานอีก ๒ วัน ทุกคนก็จะมาร่วมทำงานอย่างเต็มที่เต็มด้วยความศรัทธา

หลังจากคณะผู้วิจัยเข้าร่วมจัดงาน การจัดงานก็ยังคงดำเนินไปใน ๓ วัน เช่นเดิม เพียงแต่ขั้นตอนในการดำเนินงานมีระบบมากขึ้น กล่าวคือลำดับขั้นตอนเป็นไปตามระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้ทำให้การจัดงานมีความรื่นเริงไหลมากยิ่งขึ้น

๑.๒.๓ เป้าหมายของการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

๑) เป้าหมายของการจัดงานในอดีตก่อนการเข้าร่วมงานของคณะผู้วิจัย คณะผู้วิจัยได้บทสรุปร่วมกันว่า ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ในอดีตนั้นได้วางเป้าหมายให้ประเพณีนี้แสดงบทบาทหน้าที่มากมายหลายประการ เช่น

- การเชื่อมร้อยสายสัมพันธ์ของคนในชุมชนและนอกชุมชน

เช่น สายสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับวัด เพราะช่วงเวลาดังกล่าวนั้น ผู้คนจะต้องเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันภายในวัด ซึ่งในการจัดประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) นี้ ยังมีการจัดตั้งกองผ้าป่าของแต่ละชุมชนเพื่อนำมาทอดถวายร่วมกับวัดในช่วงการจัดงานประเพณีดังกล่าวนี้ด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ส่งเสริมให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีกัน เป็นรูปแบบของความสัมพันธ์ของชุมชนตามแบบประเพณีดั้งเดิมของคนไทย

- การเชื่อมร้อยระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าในโอกาสเช่นนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างคนสองวัย คือคนเฒ่าคนแก่กับเด็กและเยาวชน จะได้มาตีบทอดเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน

- การเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายวัดด้วยกัน ตามประเพณีของการจัดงานจะต้องมีการสวดมนต์ประกอบพิธีกรรมการกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) จึงได้มีการนิมนต์พระจากวัดใกล้เคียงมาร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวด้วย ทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดด้วยกัน

- การสืบต่อเรื่องความเชื่อด้านศาสนา(การทำบุญ) ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ส่วนหนึ่งมีความเชื่อพื้นฐานมาจากพุทธประวัติ ในช่วงที่นางสุชาดาได้ถวายข้าวมธุปายาสแด่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่พระองค์จะได้ตรัสรู้

๒) เป้าหมายของการจัดงานในปัจจุบัน เมื่อคณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมจัดงานเป้าหมายและหน้าที่ต่างๆ ของประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ที่เคยมีมาในอดีต บางส่วนก็ได้เลือนรางหายไป แต่ส่วนใหญ่ก็ยังคงเป้าหมายเดิม ๆ และมีเป้าหมายใหม่ ๆ เกิดขึ้นจากการจัดงาน เช่น รายได้จากการจำหน่ายข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) มากขึ้น อันอาจเนื่องมาจากกระแสการนิยมบริโภคอาหารเพื่อสุขภาพของประชาชนมีมากขึ้น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป สถานภาพของการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตารามในปัจจุบันนั้น ในแง่รูปแบบอาจจะหลงเหลือรูปร่างให้ได้เห็นอยู่บ้าง แต่ทว่าในแง่เนื้อหา/ความหมาย/คุณค่าและจิตวิญญาณนั้นได้มลายสูญหายไปเป็นส่วนใหญ่แล้ว ซึ่งก็เป็นตัวแทนแบบฉบับของประเพณีส่วนใหญ่ในสังคมไทย สำหรับการจัดงานประเพณีดังกล่าวนี้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ให้สัมภาษณ์ถึงสภาพการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา ๆ มาไว้ดังนี้

“...ที่ผ่านมาก็ไม่มีปัญหาอะไรนะ โยมกรรมการในแต่ละฝ่ายก็ทำงานได้เป็นอย่างดี มีปัญหาอะไร โยมเค้าก็แก้ปัญหากันเอง บางครั้งอาจจะมีป็นเกลียวกันบ้าง แต่ก็ไม่ใช่ปัญหาใหญ่โตอะไร ทุกคนอยากมาช่วยงาน ทุกคนอยากได้บุญ...”

เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ก็ไม่มีปัญหาอะไรครับ ทุกคนรักและนับถือหลวงพ่อ ตั้งใจมาทำงานให้ท่าน การจัดงานทุก ๆ ปีที่ผ่านมาก็ไม่มีปัญหาอะไร ก็ช่วย ๆ กัน...”

ประธานชุมชนสมานมิตร(๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...กำหนดการจัดงานก็เหมือน ๆ เดิมครับ ไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ใคร
 เคยทำอะไรก็ทำเหมือนเดิม ใครเคยไปหาลิกก็ไปหาลิก ใครเคยไปหา
 หนึ่งก็ไปหาหนึ่ง....”

มรรคนายกวัดเกษมจิตตาราม (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

ปี ๒๕๕๑ เมื่อคณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม คณะผู้วิจัยได้ชี้แจงถึงเจตนารมณ์และวัตถุประสงค์ต่อเจ้าอาวาส กรรมการวัด และคณะกรรมการจัดงาน ในการที่จะเข้าร่วมศึกษา สังเกตการณ์ และร่วม ดำเนินงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ตั้งแต่ก่อนการจัดงานจนกระทั่งสิ้นสุดการจัดงาน โดยมีผู้แทนของคณะผู้วิจัยซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดที่รับผิดชอบใน โครงการนี้เป็นผู้ประสานการดำเนินงาน และเข้าร่วมประชุม ปรึกษาหารือกับทางวัดทุกครั้ง ซึ่งใน การประชุม(นอกรอบ)ปรึกษาหารือในครั้งแรกนั้น เจ้าอาวาสรูปปัจจุบันก็ได้อธิบายถึงการจัดงาน ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ตั้งแต่ครั้งแรกที่เจ้าอาวาสรูปก่อนได้ดำเนินการมา จนกระทั่ง ถึงปี ๒๕๕๐ ที่ท่านต้องเป็นหลักในการดำเนินการจัดงานเนื่องท่านเจ้าอาวาสรูปก่อนได้มรณภาพ ลง ดังนั้น ในการจัดงานในปี ๒๕๕๐ จึงค่อนข้างยุ่งยากและวุ่นวายพอสมควร เพราะจะต้องจัดงาน พระราชทานเพลิงศพให้กับท่านอดีตเจ้าอาวาสด้วย แต่การจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าว ทิพย์) ของวัดเกษมจิตตารามก็สามารถดำเนินไปได้ด้วยดี แม้ว่าจะมีปัญหา/อุปสรรคบ้างแต่ก็ สามารถจัดงานกันได้ สาเหตุหนึ่งคงเป็นเพราะวัดยังคงเป็นหลักในการจัดงาน อีกทั้งคณะกรรมการ ในแต่ละฝ่ายก็รู้หน้าที่ของตนเองว่าต้องทำอะไรบ้าง และที่สำคัญคือความร่วมมือของชุมชนที่มีต่อ วัดและความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อท่านอดีตเจ้าอาวสนั่นเอง

กำหนดการจัดงานในปี ๒๕๕๑ ได้ถูกกำหนดขึ้นในคราวประชุมครั้งที่ ๑ โดยกรรมการวัด คณะกรรมการจัดงาน และคณะผู้วิจัยได้ร่วมกันกำหนดวันจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าว ทิพย์) ในวันที่ ๑๗- ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๑ ซึ่งได้จัดงานควบกับวันวิสาขบูชาไปด้วย โดยมี การปรับปรุงกำหนดการจัดงานจากปี ๒๕๕๐ บ้างเล็กน้อยเพื่อให้การกำหนดการจัดงานมีระบบ และมี ขั้นตอนที่ชัดเจนขึ้น รายละเอียดดังกล่าวกำหนดการที่แนบในภาคผนวก สำหรับรูปแบบการจัดงานนั้น ยังคงใช้รูปแบบเดิม แต่คณะกรรมการและคณะผู้วิจัยมีความเห็นพ้องกันว่า ควรให้คณะกรรมการ ฝ่ายอำนวยการซึ่งมีท่านเจ้าอาวาสเป็นประธานฝ่ายสงฆ์นั้น ได้รับรู้ปัญหาและการบริหารจัดการของ คณะกรรมการแต่ละฝ่ายด้วย ซึ่งจากการวิเคราะห์ปัญหาในปีที่ผ่านมา พบว่า ปัญหาหลักของการ จัดงานก็คือ การขาดการประสานงานของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ นั่นเอง ที่ประชุมจึงเห็นควรให้ เพิ่มคณะกรรมการฝ่ายประสานงานขึ้นมาอีกฝ่ายหนึ่งเพื่อให้มีผู้รับผิดชอบในการประสานการ

ดำเนินงานในทุกขั้นตอน โดยคณะกรรมการฝ่ายประสานงานนี้จะมีคณะผู้วิจัยร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วย

หลังจากการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) เสร็จสิ้นแล้ว คณะกรรมการจัดงานทั้งหมดได้ประชุมเพื่อสรุปผลการจัดงานประจำปี ๒๕๕๑ ที่ประชุมได้กล่าวถึงการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ในปีนี้ว่า งานดำเนินไปได้ด้วยความเรียบร้อย ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มีน้อยกว่าทุก ๆ ปีที่ผ่านมา มีผู้มาร่วมงานมากขึ้น ซึ่งจากการสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่าผู้ที่มาร่วมงานจะมีจำนวนมากในวันที่ตรงกับวันวิสาขบูชาวันสำคัญทางศาสนาที่ประชาชนมาร่วมประกอบพิธีเวียนเทียนนั่นเอง ดังคำกล่าวของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

“...การจัดงานในปีนี้อยู่เรียบร้อยดีมาก อาตมาคิดว่าในปีหน้าคงจะจัดงานแบบนี้แหละ ปัญหาแทบจะไม่มีเลย ปีหน้าอย่าลืมมาช่วยกันอีกนะ...”

เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม(๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ปีนี้จัดงาน ได้ดีมากครับ งานเป็นระบบและมีระเบียบมากขึ้น ทุกคนรู้หน้าที่ของตนเอง และยังสามารถประสานงานกัน ได้ด้วย กรรมการฝ่ายประสานงานที่ดึงขึ้นมาใหม่ ช่วยให้การดำเนินงานคล่องตัวขึ้นเยอะ....”

ผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม(๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...มาร่วมงานกับทางวัดทุกปี ก็จะเรียนถามท่านเจ้าอาวาสว่า ยังขาดเหลืออะไรอีกหรือไม่ ทางเทศบาลเองก็สนับสนุนวัดทุกวัดในเขตเทศบาลมาโดยตลอด โดยเฉพาะงานเทศกาลประจำปี ซึ่งทำให้ชาวชุมชนของเทศบาลได้ออกมาทำบุญกัน ปีนี้วัดเกษมจิตตารามจัดงาน ได้ดีมากครับ ก็ขอฝากขอบคุณสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดด้วยที่ได้ส่งเจ้าหน้าที่มาร่วมทำงานกับชุมชน...”

รองนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองอุตรดิตถ์ (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ดิฉันพร้อมด้วยชาวชุมชนเจษฎาบดินทร์ ได้มาร่วมงานกวนข้าวทิพย์กับทางวัดเกษมจิตตารามเป็นประจำทุกปี ปีไหนจัดงานก็จะมอบให้ตัวแทนมา ส่วนมากก็จะจัดกองผ้าป่าของชุมชนเรามาร่วมทอดถวายกับท่านเจ้าอาวาส ปีนี้ทางวัดจัดงาน ได้ดีมากคะ ที่ผ่านมากการประสานงานกับหน่วยงานภายนอกไม่ค่อยดี ปีนี้ก็ดีขึ้น...”

ประธานชุมชนเจษฎาบดินทร์ (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ปีนี้การจัดงานของวัดคูคักก็พิเศษ ทั้งการเตรียมงาน และผู้คนที่มาร่วมงาน แม่ค้าก็ขายของได้ดี ลิกก็เข้าท่า ผมคนหนึ่งที่จะช่วยงานวัด มาโดยตลอดเห็นว่าปีนี้จัดงานได้ดีครับ...”

ประชาชนในชุมชนสมานมิตร(๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

จากบางส่วนของคำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีกวนข้าว มธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ในปี ๒๕๕๑ ที่ผ่านมา น่าจะพอสรุปได้ว่า การปรับรูปแบบการจัดงาน โดยการเพิ่มคณะกรรมการฝ่ายประสานงานขึ้นมาทำหน้าที่ในการประสานการดำเนินงานทั้งขั้นตอนของกิจกรรมภายในวัดและกิจกรรมอื่น ๆ ภายนอกวัด ทำให้การบริหารจัดการประเพณีกวนข้าว มธุปายาส (ข้าวทิพย์) ในภาพรวมมีความราบรื่นมากยิ่งขึ้น ปัญหาที่เกิดจากการไม่เข้าใจกันก็ลดน้อยลง แต่สิ่งที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าทำให้การจัดงานสำเร็จลงด้วยดี ส่วนหนึ่งน่าจะมาจาก การได้รับความร่วมมือจากชาวชุมชนสมานมิตร และคณะกรรมการจัดงานที่ได้ทุ่มเทการทำงานให้กับทางวัดอย่างเต็มที่ ซึ่งส่วนนี้อาจเป็นเพราะความศรัทธาที่ชาวชุมชนมีต่อท่านอดีตเจ้าอาวาสรูปก่อน ที่ชาวชุมชนชอบที่จะเอ่ยนามท่านว่า “อาจารย์สวัสดิ์” ก็มีความเป็นไปได้

๒) การศึกษาการมีส่วนร่วม/ความสามัคคีของชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าว มธุปายาส (ข้าวทิพย์)

ดังได้กล่าวในเบื้องต้นแล้วว่า กลุ่มคนที่เข้ามาอยู่ในชุมชนสมานมิตรแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มคนในพื้นที่ดั้งเดิม และกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาทำงานในเขตเทศบาล ซึ่งทั้ง ๒ กลุ่มนี้ยังประกอบอาชีพที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก ทำให้การดำเนินงานของชุมชนขาดความพร้อมเพียง หรือความสามัคคีไปบ้าง อย่างไรก็ตามการจัดงานประเพณีกวนข้าว มธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ที่ผ่านมารวม ๒๐ ปี ก็แสดงให้เห็นว่า ชาวชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงยังคงให้ความร่วมมือกับทางวัดเป็นอย่างดี ซึ่งจากการสังเกตของคณะผู้วิจัยพบว่า ชาวชุมชนสมานมิตร และชุมชนใกล้เคียงไม่ว่าจะประกอบอาชีพอะไร เป็นข้าราชการหรือกรรมกรรับจ้างรายวัน ก็สามารถทำงานร่วมกันได้ ตัวอย่างเช่นกลุ่มของแม่ครัวที่ประกอบไปด้วยนาง ก เจ้าของร้านขายของชำในตลาด นาง ข แม่ค้าขายปลา นาง ค อาชีพรับจ้างซักรีดเสื้อผ้า และคนอื่น ๆ อีกนับสิบคน ก็สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างไม่มีปัญหา และแม่ครัวชุดนี้ก็ได้ทำงานร่วมกันมากกว่า ๕ ปี สำหรับ นาย ง อดีตข้าราชการกรมพัฒนาชุมชนเมื่อ ๓ ปีที่แล้ว ก็รับเป็นเลขานุการของฝ่ายற்றுญิกทำงานร่วมกับคณะกรรมการชุดเดิมของวัดได้เป็นอย่างดี อีกทั้งนาย จ และนาย ฉ ก็รับหน้าที่เป็นผู้ติดต่อลิก และภาพยนตร์มาโดยตลอด เมื่อพิจารณาและวิเคราะห์การทำงานร่วมกันของ

คณะกรรมการซึ่งส่วนมากจะเป็นคนในชุมชนสมานมิตรแล้วก็ไม่น่าจะมีปัญหาอะไร เพียงแต่จากการสังเกตพบว่า กลุ่มเยาวชน (นอกจากเด็กนักเรียนของโรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตารามที่มาช่วยงานเป็นประจำทุกปีอยู่แล้ว) ในชุมชนยังเข้ามามีส่วนร่วมน้อย ผู้ที่เป็นคณะกรรมการจัดงานจึงมีแต่ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่และข้าราชการบำนาญ ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้

“...ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือกันดีนะ โยม ใครทำอะไรได้ก็ช่วยกันทำ โยมบางคนเก่งหลายอย่างก็ไปช่วยเขาจนวุ่นวายไปก็มี แต่ก็ไม่มีปัญหาอะไรนะ ดูอย่าง โยม ก ลีอายุเกือบ ๗๐ แล้วแกก็ยังมาช่วยทุกปี....
.....สำหรับวัยรุ่น อาตมาว่า เขาคงสนุกก็กะนอง ไปตามวัยของเขา คงยังไม่กล้าเข้ามาช่วยงานวัด...แต่ช่วงเย็นๆ พวกเขาก็เข้ามาเล่นกีฬา กันบ่อยๆ.....แต่ไม่เข้ามาวุ่นวายในงานก็ดีแล้วนะ.....”

เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม (๒๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ชุมชนของเราให้ความร่วมมือกับทางวัดมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นงานบุญ เทศกาลหรือการพัฒนาวัด... การจัดงานกวนข้าวทิพย์ทุกๆ ปี เราก็จะไปบอกกล่าวกับตัวแทนกรรมการแต่ละฝ่ายพร้อมกับประกาศแต่งตั้งกรรมการ เขาก็จะบอกกันต่อ ๆ ไป เมื่อถึงวันงานเขาก็จะมาช่วยกันทำงานอย่างที่เราเห็นนี่แหละ.....วัยรุ่นก็เคยเข้ามาช่วยนะ แต่พวกเขาอยู่ไม่นาน เดียวก็แว็บไปโน่นเดี๋ยวก็แว็บมานี่ บอกอะไรไป เขาก็เชื่อฟังนะ....ตั้งแต่วัดจัดงานมายังไม่เคยมีเรื่องอะไร รุนแรงเลย.....”

ประธานชุมชนสมานมิตร (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“... ป้าก็มาช่วยงานทุกปีแหละ นับถือท่านอาจารย์สวัสดิ์ดีมานานแล้ว แต่บางปีก็ช่วยไม่ไหวเหมือนกัน ได้แต่นั่งเป็นกำลังใจให้พรรคพวก ทำงานก็ไม่มีปัญหาอะไร ว่ากันมั่ง ค่ากันมั่ง ลูก ๆ หลาน ๆ ทั้งนั้น...”

นาง ก กรรมการฝ่ายอาหาร (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ทางโรงเรียนของเราได้แต่งตั้งคณะครู อาจารย์ไปช่วยเหลือทางวัดทุกวัน ในช่วงการจัดงาน ทั้งกลางวันและกลางคืน ผมเองก็มาทุกวัน วันไหนไม่มาท่านเจ้าอาวาสก็จะถามหา สำหรับสาวพรหมจารีที่จะต้องเข้าพิธีกวนข้าวทิพย์นั้น ก็เป็นหน้าที่ของทาง

โรงเรียนที่จะต้องเป็นผู้จัดหาทุกปี ก็ใช้เด็กนักเรียน ป.๔-ป.๖ของ
เรานี้แหละครับเป็นสาวพรหมจารี ก็เรียบริ้อยดีสำหรับการร่วม
ทำงานกับทางวัดและชุมชนก็ไม่มีปัญหาอะไร โรงเรียนเราอยู่ใน
ชุมชนเราก็ต้องช่วยชุมชนอยู่แล้วครับ...”

ผู้อำนวยการ โรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม(๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ทางวัดก็มาขอความร่วมมือให้จัดชุดรางวัลมัจฉาพาโชคเป็น
ประจำทุกปี ทางร้านก็จะมอบบะหมี่กึ่งสำเร็จรูป ปลากระป๋อง
ผักกาดกระป๋อง ผงซักฟอก อะไรพวกนี้แหละให้กับทางวัดไป
บางครั้งก็ถวายเป็นเงินไปก็มี....ส่วนมากจะไม่ค่อยได้ขึ้นไปช่วย
งานทางวัดเพราะงานที่ร้านก็ยุ่ง แต่ก็ไปทำบุญรับข้าวทิพย์มากิน
เป็นประจำทุกปี.....”

นาง ช เจ้าของร้านชำในตลาดคลองโพธิ์(๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสอบถาม การสัมภาษณ์ และจากการสังเกตของ
คณะผู้วิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนสมานมิตรและชุมชนใกล้เคียงให้ความร่วมมือในการจัดงาน
ประเพณีกวนข้าวหมู่อายส (ข้าวทิพย์) ทุกปีเป็นอย่างดี เพียงแต่ยังมีบางกลุ่มที่ยังไม่ได้เข้ามามีส่วน
ร่วมมากนัก เช่น กลุ่มเยาวชนหรือกลุ่มวัยรุ่นที่ได้กล่าวถึงแล้ว อีกกลุ่มหนึ่งที่คณะผู้วิจัยสังเกตเห็น
ว่ายังเข้าร่วมในการจัดงานน้อย คือ กลุ่มข้าราชการและรัฐวิสาหกิจ ซึ่งทางวัดคงจะต้องหาทาง
เชิญชวนให้บุคคลในกลุ่มนี้เข้าร่วมในการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมู่อายส (ข้าวทิพย์) ให้มาก
ขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของข้าราชการกระทรวงสาธารณสุขคนหนึ่งที่ว่า

“...ทำงานอยู่ที่โรงพยาบาลค่ะ กลางวันต้องทำงาน ช่วงเย็นๆหรือ
หัวค่ำก็จะพาลูกมาร่วมงาน ก็ไม่ได้ช่วยอะไรทางวัดมากนัก มาให้
กำลังใจกันมากกว่า พาลูกมาเดินเที่ยวงาน เวลาลูกถามเกี่ยวกับการ
จัดงานกวนข้าวทิพย์ ก็จะอธิบายเรื่องต่าง ๆ ให้ลูกฟัง.....”

นาง อ เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลอุดรดิตต์ (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

๓) การศึกษาผลที่ได้จากการจัดประเพณีกวนข้าวหมู่อายส(ข้าวทิพย์)เพื่อนำมาเป็น
เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

การศึกษาผลที่ได้จากการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูพายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตารามในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยการประเมินความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ใน ๓ ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคองค์กร และภาคประชาชน ภาคส่วนละ ๓๐ คน รวม ๙๐ คน โดยใช้แบบประเมินความคิดเห็น และแบบวัดความพึงพอใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูพายาส (ข้าวทิพย์) ดังตารางที่ ๓ – ๖

ตารางที่ ๓ แสดงการเปรียบเทียบจำนวน ร้อยละ ผลการประเมินปัจจัยนำเข้าของการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูพายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุตรดิตถ์

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม									
	มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. วัตถุประสงค์ของการจัดงานชัดเจนสามารถปฏิบัติได้	๒๐	๒๒.๒๒	๔๕	๕๐.๐๐	๒๕	๒๗.๗๗				
๒. มีวัสดุ/อุปกรณ์ในการจัดงานอย่างเพียงพอ	๓๐	๓๓.๓๓	๔๐	๔๔.๔๔	๒๐	๒๒.๒๒				
๓. ระยะเวลาในการจัดงาน	๖๐	๖๖.๖๗	๓๐	๓๓.๓๓						
๔. การจัดวางบุคลากรในการดำเนินงาน	๔๕	๕๐.๐๐	๒๕	๒๗.๗๗	๒๐	๒๒.๒๒				
๕. จำนวนงบประมาณที่ใช้ในการจัดงาน	๒๕	๒๗.๗๗	๓๕	๓๘.๘๙	๓๐	๓๓.๓๓				
๖. จำนวนกิจกรรมที่จัด	๔๐	๔๔.๔๔	๓๐	๓๓.๓๓	๒๐	๒๒.๒๒				

จากตารางที่ ๓ แสดงว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นว่าปัจจัยนำเข้าสำหรับการจัดงาน กวนข้าวหมูพายาส (ข้าวทิพย์) มีความเหมาะสมในระดับ ปานกลางถึงมากที่สุด เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ พบว่า มีรายการประเมินในระดับมากขึ้นไปไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการประเมิน พบว่าผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ความเหมาะสมของระยะเวลาในการจัดงาน

ตารางที่ ๔ แสดงการเปรียบเทียบจำนวน ร้อยละ ผลการประเมินกระบวนการของการจัดงาน ประเพณีกวนข้าวหมูพายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุตรดิตถ์

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม									
	มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. มีการประชาสัมพันธ์การจัดงาน	๓๐	๓๓.๓๓	๓๕	๓๘.๘๙	๒๕	๒๗.๗๗				
๒. มีการดำเนินงานตามขั้นตอน	๓๐	๓๓.๓๓	๔๐	๔๔.๔๔	๒๐	๒๒.๒๒				
๓. ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดงาน	๓๕	๓๘.๘๙	๔๐	๔๔.๔๔	๑๕	๑๖.๖๗				
๔. ทุกภาคส่วนมีการร่วมมือกันแก้ปัญหา	๓๕	๓๘.๘๙	๔๐	๔๔.๔๔	๑๕	๑๖.๖๗				
๕. วัดได้ประสานการจัดงานกับทุกภาคส่วน	๓๐	๓๓.๓๓	๔๐	๔๔.๔๔	๒๐	๒๒.๒๒				
๖. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี	๔๐	๔๔.๔๔	๓๐	๓๓.๓๓	๒๐	๒๒.๒๒				

จากตารางที่ ๔ แสดงว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นว่าด้านกระบวนการของการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) มีความเหมาะสมในระดับ ปานกลางถึงมากที่สุด เมื่อนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ พบว่า มีรายการประเมินในระดับมากขึ้นไปไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน และเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการประเมิน พบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ตารางที่ ๕ แสดงการเปรียบเทียบจำนวน ร้อยละ ผลการประเมินด้านผลผลิตของการจัดงานประเพณีกวนข้าวรูปายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุตรดิตถ์

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม									
	มากที่สุด		มาก		ปานกลาง		น้อย		น้อยที่สุด	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
๑. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีมากขึ้น	๓๕	๓๘.๘๙	๓๕	๓๘.๘๙	๒๐	๒๒.๒๒				
๒. วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานกันดีขึ้น	๔๐	๔๔.๔๔	๓๐	๓๓.๓๓	๒๐	๒๒.๒๒				
๓. ความสัมพันธ์ระหว่างวัด/ชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดีขึ้น	๔๕	๕๐.๐๐	๓๐	๓๓.๓๓	๑๕	๑๖.๖๗				
๔. ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น	๕๐	๕๕.๕๖	๓๐	๓๓.๓๓	๑๐	๑๑.๑๑				
๕. วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมของชุมชน	๔๕	๕๐.๐๐	๓๐	๓๓.๓๓	๑๕	๑๖.๖๗				

จากตารางที่ ๕ แสดงว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความคิดเห็นว่าผลผลิตของการจัดงาน ประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) มีความเหมาะสมในระดับ ปานกลางถึงมากที่สุด เมื่อนำไป เปรียบเทียบกับเกณฑ์ พบว่า มีรายการประเมินในระดับมากขึ้นไปไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๗๐ ถือว่าผ่าน เกณฑ์การประเมิน และเมื่อพิจารณาในแต่ละรายการประเมิน พบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความ คิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น

ตารางที่ ๖ แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความพึงพอใจของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์) ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุตรดิตถ์

ที่	รายการ	\bar{x}	S.D.	ระดับความพึงพอใจ
๑	คณะกรรมการจัดงานมีความรู้ความเข้าใจในประเพณี กวนข้าวหมูป่ายาสเป็นอย่างดี	๔.๓๕	๐.๘๑	มาก
๒	วัดและคณะกรรมการมีความพร้อมในการจัดงาน	๔.๕๐	๐.๘๓	มาก
๓	กิจกรรมประกอบการจัดงานประเพณีกวนข้าว หมูป่ายาสมีความเหมาะสม	๔.๕๕	๐.๖๐	มากที่สุด
๔	การจัดงานเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้	๔.๕๐	๐.๕๑	มาก
๕	มีการใช้จ่ายงบประมาณในทุกกิจกรรมการจัดงาน อย่างเหมาะสม	๔.๓๕	๐.๘๑	มาก
๖	การจัดงานดำเนินไปอย่างราบรื่น	๔.๕๕	๐.๖๐	มากที่สุด
๗	มีการให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส แก่ผู้ที่มาร่วมงาน	๓.๘๕	๐.๖๗	มาก
๘	ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดงานกับทางวัดเป็น อย่างดี	๔.๖๐	๐.๕๘	มากที่สุด
๙	ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น	๔.๕๕	๐.๖๕	มากที่สุด
๑๐	การจัดงานเป็นที่น่าพอใจแก่ทุกภาคส่วนที่มีส่วน เกี่ยวข้อง	๔.๔๐	๐.๖๘	มาก
รวมเฉลี่ย		๔.๔๒	๐.๖๗	มาก

จากตาราง ๖ พบว่า ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจในการจัดงานประเพณีกวนข้าว
มธุปายาส (ข้าวทิพย์) โดยภาพรวมในระดับมาก ($\bar{x} = ๔.๔๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อ
ที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัด
งานกับทางวัดเป็นอย่างดี และข้อที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจน้อยที่สุด คือ
มีการให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีกวนข้าวมธุปายาสแก่ผู้ที่มาร่วมงาน

๔) การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสมานมิตร และสภาวัฒนธรรมจังหวัด
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการเข้าร่วมศึกษาการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัด
เกษมจิตตาราม ของคณะผู้วิจัยตั้งแต่ก่อนเริ่มการจัดงานจนกระทั่งการจัดงานสิ้นสุดลง พบว่า การ
บริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) มีความเป็นระบบมากขึ้น นอกจากนี้
คณะกรรมการดำเนินงานยังมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นดังกล่าวเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับคำให้
สัมภาษณ์ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ดังนี้

“...การจัดงานปีนี้เอาตามีความรู้สึกว่ามีความพร้อมมากกว่าทุกปี เพราะเราได้
มีการเตรียมความพร้อมกันล่วงหน้าหลายเดือน อีกทั้งยังมีเจ้าหน้าที่ของ
วัฒนธรรมจังหวัดมาประชุมร่วมกับทางวัดก่อนการจัดงานและยังให้ข้อเสนอใน
การจัดงานอีกมากมาย...”

เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ปีนี้ดีกว่าปีที่แล้วครับ การจัดงานเป็นระบบดี ปีก่อนๆ กรรมการทำงานมั่ว
กันไปหมด อีกอย่างคนใหญ่คนโตของจังหวัดก็ไม่เคยมาร่วมงานเลย ปีนี้มีเจ้า
หน้าที่วัฒนธรรมเข้ามาช่วยเหลือ การจัดงานก็ดีขึ้น อยากให้มาทุกปีครับ...”

มรรคนายกวัดเกษมจิตตาราม (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

“...ผมย้ายมาปฏิบัติงานที่โรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตารามหลายปีแล้ว ได้
ช่วยท่านเจ้าอาวาสจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาสทุกปี สำหรับปีนี้ผมว่า
การจัดงานเป็นระบบดีนะ คณะกรรมการจัดงานก็มีความรู้ความเข้าใจในประ
เพณีนี้มากขึ้น กรรมการชุมชนก็เข้ามาช่วยเหลือมากกว่าเดิมนี่ที่ผ่าน ๆมา ก็จัด
กันเหมือนงานวัดทั่วไป มีปัญหาอะไรก็ช่วยๆ กัน...”

ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

สำหรับเจ้าหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดที่รับผิดชอบโครงการนี้ ได้กล่าวถึงการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและในส่วนของสภาวัฒนธรรมจังหวัด ในการบริหารจัดการการดำเนินงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ในครั้งนี้ว่า

“...ในฐานะที่รับผิดชอบงานส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ได้มองเห็นความสำคัญของการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส หรือการกวนข้าวทิพย์ของวัดเกษมจิตตารามและชุมชนสมานมิตร จึงได้หาทีมงานเพื่อลงมาร่วมทำวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการงานประเพณีนี้ เพราะประเพณีกวนข้าวทิพย์นี้นิยมทำกันในภาคใต้ ภาคอื่น ๆ จะมีน้อยมาก และมีความต้องการที่จะศึกษาถึงความร่วมมือหรือความสัมพันธ์ของชุมชนดังกล่าว การลงมาร่วมทำวิจัยในครั้งนี้ได้ให้ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการงานประเพณีกวนข้าวทิพย์ โดยยึดหลักการบริหารจัดการวัฒนธรรมเชิงรุกแบบมีส่วนร่วมของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ให้ข้อคิดและข้อเสนอแนะแก่คณะกรรมการจัดงาน โดยเฉพาะการเป็นผู้ประสานงานระหว่างวัดกับหน่วยงานอื่นๆ ชุมชนเองก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีค่ะ...”

เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการ (๑๕ พฤษภาคม ๒๕๕๑)

๔.๕ ข้อสรุป

คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

๑) การศึกษาการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ชุมชนสมานมิตรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า การดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ในอดีตนั้น รูปแบบการจัดงานเหมือนกับการจัดงานประเพณีของวัดโดยทั่วไป โดยมีกิจกรรมหลัก ๆ คือ พิธีบวงสรวงเทวดา การกวนข้าวทิพย์ กิจกรรมการทำบุญใส่บาตร และมหรสพสมโภชงาน เมื่อคณะผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมดำเนินการจัดงาน จึงได้นำเสนอให้มีการเพิ่มคณะกรรมการฝ่ายประสานงานขึ้น (ในอดีตนั้นทางวัดไม่เคยได้แต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายนี้เลย) เพื่อทำหน้าที่ประสานการดำเนินงานในทุกขั้นตอนและทุกกิจกรรม ทำให้ผลของการจัดงานราบรื่น ประสบผลสำเร็จและมีปัญหาน้อยลง

๒) การศึกษาการมีส่วนร่วม/ความสามัคคีของชุมชนในการบริหารจัดการประเพณีกวนข้าว
มธุปายาส (ข้าวทิพย์) จากการสังเกต การสอบถาม และการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มา
ร่วมงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) พบว่า ชุมชนสามัคคีและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้
ความร่วมมือกับทางวัดในการจัดงานเป็นอย่างดี แม้ว่ากลุ่มคนในชุมชนจะมีลักษณะแตกต่างกันมาก
ก็ตาม และอีกประเด็นหนึ่งคงเป็นเพราะความเคารพและความศรัทธาในอดีตเจ้าอาวาส
“หลวงพ่อสวัสดิ์” หรือ “อาจารย์สวัสดิ์” ของชาวชุมชนสามัคคีและชุมชนใกล้เคียง

๓) การศึกษาผลที่ได้จากการจัดประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)เพื่อนำมาเป็น
เครื่องมือในการพัฒนาชุมชนต่อไป

การศึกษาผลที่ได้จากการจัดงานในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ โดยการ
ประเมินความคิดเห็นและความพึงพอใจในการจัดงานของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสรุปข้อค้นพบได้ดังนี้

๓.๑ ด้านปัจจัยนำเข้าในการจัดงาน กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า ระยะเวลาการ
จัดงานมีความเหมาะสมมากที่สุด

๓.๒ ด้านกระบวนการในการจัดงาน รายการที่กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่า
เหมาะสมมากที่สุด คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

๓.๓ ด้านผลผลิตในการจัดงาน รายการที่กลุ่มตัวอย่างให้ความคิดเห็นว่าเหมาะสม
มากที่สุด คือ ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น

๓.๔ กลุ่มตัวอย่างมีความพึงพอใจในการจัดงาน โดยภาพรวมในระดับมาก และ
ข้อที่กลุ่มตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจมากที่สุด คือ ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดงาน
กับทางวัดเป็นอย่างดี

๔) การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนสามัคคี และสภาวัฒนธรรมจังหวัด
ในการบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่น คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๔.๑ ชี้แจงสร้างความเข้าใจร่วมกันในประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์) กับ
กรรมการวัด คณะกรรมการจัดงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนสามัคคี

๔.๒ ร่วมทำงานเป็นทีมเดียวกันกับคณะกรรมการจัดงาน การเข้าร่วมประชุมทุก
ครั้ง ประสานการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอน พร้อมทั้งสนับสนุนการจัดงานกับหน่วยงานในระดับ
จังหวัด

๔.๓ ทีมวิจัยที่เป็นเจ้าหน้าที่ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดประสานการ
ดำเนินงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน ตั้งแต่ก่อนงานจนกระทั่งการจัดงานเสร็จสิ้น

๔.๖ ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมีประเด็นที่เสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

- ในการดำเนินงานวิจัยด้านประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับชุมชนนั้น ควรจะสร้างความรู้ความเข้าใจในประเพณีดังกล่าวให้ตรงกัน ก่อนการดำเนินงาน
- การปฏิบัติตนของทีมวิจัยควรให้กลมกลืนกับชุมชน ไม่ควรมีการชี้แนะหรือใช้คำพูดในลักษณะของการสั่งการ เรื่องที่ดำเนินการควรให้เป็นเรื่องที่ได้พูดคุยหรือตกลงกันในที่ประชุม
- การดำเนินการจัดงานร่วมกับชุมชนนั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การทำงานประสบความสำเร็จ คือ การประสานงานที่ดี

ข้อเสนอแนะสำหรับวัดเกษมจิตตาราม

- การจัดงานประเพณีกวนข้าววมรูปายาส (ข้าวทิพย์) ของวัดเกษมจิตตาราม ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดงานให้ชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบในการดำเนินงาน
- ควรมีการจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดงานให้พอเพียง
- ควรมีการจัดเตรียมงบประมาณสำหรับการใช้จ่ายในการจัดงานไว้ล่วงหน้า

บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ สิ้นทรัพย์.(๒๕๓๘). เอกสารประกอบการสอนวิชาท้องถิ่นของเรา (ส ๐๗๑) จังหวัด
อุตรดิตถ์. อุตรดิตถ์ : สุรชัยการพิมพ์
- ขวัญเมือง จันทโรจณี.(๒๕๓๕). เอกสารสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคเหนือตอนล่าง. คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน.(๒๕๕๑). เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิง
ปฏิบัติการ. การพัฒนานักวิจัยท้องถิ่นด้านการบริหารจัดการวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน.(๒๕๔๓). วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์
เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดอุตรดิตถ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา
- ฉัตรนภา พรหมมา.(๒๕๔๑). การประเมินสถานภาพองค์ความรู้จังหวัดอุตรดิตถ์. สถาบันราชภัฏ
อุตรดิตถ์
- ทวีป ศิริรัศมี.(๒๕๔๕). การวางแผนพัฒนาและประเมินโครงการ. กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นพวรรณ ชีระพันธ์เจริญ.(๒๕๔๘). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริม
ศักยภาพของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์และการพัฒนาศิลปกรรมท้องถิ่น อำเภอ
พระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิตา ชูโต.(๒๕๔๕). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: บริษัท แม็ทส์ป๊อปปี้ จำกัด.
- นุกูล ชมพูนิช.(๒๕๔๘). การฟื้นฟูจิตสำนึกท้องถิ่นเพื่อร่วมกันอนุรักษ์และสืบสานอารยธรรม
ทวารวดีแห่งเมืองโบราณนครไชยศรี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.).
- บุญชม ศรีสะอาด.(๒๕๔๓). การวิจัยเบื้องต้น. มหาสารคาม: อภิชาติการพิมพ์.
- โยธิน แสงวดี.(๒๕๓๐). เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ : การสนทนากลุ่ม (เอกสารอัดสำเนา)
สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมคิด พรหมจ้อย.(๒๕๔๖). เทคนิคการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์.(๒๕๔๐). วิธีวิทยาการประเมินทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา
วิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุภางค์ จันทวานิช.(๒๕๔๓). วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อุตรดิตถ์.(๒๕๕๐). สารสนเทศการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๐

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสังเกตสภาพการทำงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

วัดเกษมจิตตาราม ประจำปี ๒๕๕๑

วัน - เวลา	สถานที่	สภาพที่สังเกตได้	หมายเหตุ

.....ผู้สังเกต

...../...../.....

แบบบันทึกการสังเกตการจัดกิจกรรมการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส(ข้าวทิพย์)
วัดเกษมจิตตาราม ประจำปี ๒๕๕๑

วัน - เวลา	การจัดกิจกรรม	วิธีดำเนินการ	หมายเหตุ

.....ผู้บันทึก

...../...../.....

แบบสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

- ๑) ชื่อ – สกุล.....
- ๒) วันที่สัมภาษณ์.....เวลา.....
สถานที่.....
- ๓) เพศ.....อายุ.....
- ๔) เป็นกรรมการในการจัดงานหรือไม่
 เป็น
 ไม่เป็น

ตอนที่ ๒ การดำเนินงานจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

๑) ด้านปัจจัยนำเข้า

๒) ด้านกระบวนการ

๓) ด้านผลผลิต

๔) การดำเนินงานโดยทั่วไป

๕) ข้อเสนอแนะ

.....ผู้สัมภาษณ์

แบบสนทนากลุ่ม/การเสวนาการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส(ข้าวทิพย์)

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม/เสวนา

ที่	ชื่อ - สกุล	อายุ	หมายเหตุ

วันที่.....เวลา.....

สถานที่.....

ตอนที่ ๒ แนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม/การเสวนา

- ความรู้ทั่วไปในประเพณีทิวทัศน์
- การจัดกิจกรรมประกอบการจัดงาน
- การแต่งตั้งคณะกรรมการจัดงาน
- รูปแบบการจัดงาน
- ขั้นตอนการดำเนินงาน
- การแก้ไขปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ

**แบบประเมินความคิดเห็นในการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส(ข้าวทิพย์)
ประจำปี ๒๕๕๑ ของวัดเกษมจิตตาราม จังหวัดอุดรธานี**

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานทั่วไป

- ๑) เพศ ชาย หญิง
- ๒) อายุปัจจุบัน น้อยกว่า ๒๕ ปี ๒๖-๕๐ ปี
 ๕๑ ปี ขึ้นไป
- ๓) ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวหมูป่ายาส (ข้าวทิพย์)

รายการประเมิน	ระดับความเหมาะสม				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านปัจจัยนำเข้า ๑. วัตถุประสงค์ของการจัดงาน ชัดเจนสามารถปฏิบัติได้					
๒. มีวัสดุ/อุปกรณ์ ในการจัดงาน อย่างเพียงพอ					
๓. ระยะเวลาในการจัดงาน					
๔. การจัดวางบุคลากรในการ ดำเนินงาน					
๕. จำนวนงบประมาณที่ใช้ใน การจัดงาน					
๖. จำนวนกิจกรรมที่จัด					

ด้านกระบวนการ					
๑. มีการประชาสัมพันธ์การจัดงาน					
๒. มีการดำเนินงานตามขั้นตอน					
๓. ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดงาน					
๔. ทุกภาคส่วนมีการร่วมมือกันแก้ปัญหา					
๕. วัดได้ประสานการจัดงานกับทุกภาคส่วน					
๖. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี					
ด้านผลผลิต					
๑. ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีมากขึ้น					
๒. วัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการประสานงานกันดีขึ้น					
๓. ความสัมพันธ์ระหว่างวัด/ชุมชน/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดีขึ้น					
๔. ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น					
๕. วัดยังคงเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมของชุมชน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

.....

.....

แบบวัดความพึงพอใจในการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์)
วัดเกษมจิตตาราม ประจำปี ๒๕๕๑

ตอนที่ ๑ ความพึงพอใจเกี่ยวกับการดำเนินการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาส (ข้าวทิพย์)

ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑	คณะกรรมการจัดงานมีความรู้ความเข้าใจในประเพณีกวนข้าวมธุปายาสเป็นอย่างดี					
๒	วัดและคณะกรรมการมีความพร้อมในการจัดงาน					
๓	กิจกรรมประกอบการจัดงานประเพณีกวนข้าวมธุปายาสมีความเหมาะสม					
๔	การจัดงานเป็นไปตามขั้นตอนที่กำหนดไว้					
๕	มีการใช้จ่ายงบประมาณในทุกกิจกรรมการจัดงานอย่างเหมาะสม					
๖	การจัดงานดำเนินไปอย่างราบรื่น					
๗	มีการให้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีกวนข้าวมธุปายาสแก่ผู้ที่มาร่วมงาน					
๘	ชุมชนให้ความร่วมมือในการจัดงานกับทางวัดเป็นอย่างดี					
๙	ชุมชนมีความสามัคคีกันมากขึ้น					
๑๐	การจัดงานเป็นที่น่าพอใจแก่ทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง					

ตอนที่ ๒ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

ภาคผนวก ข
เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ภาคผนวก ค
ภาพถ่ายกิจกรรม

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมรุปายาส(ข้าวทิพย์)
ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

สถานที่จัดพิธีกวนข้าวมรุปายาส(ข้าวทิพย์) กลางวัน

สถานที่จัดพิธีกวนข้าวมรุปายาส(ข้าวทิพย์) กลางคืน

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวหมูป่าส(ข้าวทิพย์)
ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

พิธีบวงสรวง

พิธีบวงสรวง

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมรุธปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมรุธปายาส(ข้าวทิพย์)

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมรุธปายาส(ข้าวทิพย์) เต้า

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) ไม้พาย

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) น้ำผึ้ง

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) น้ำตาลทราย

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) น้ำตาลปี๊บ

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) แป้งข้าวเหนียว

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) แปะแซ

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) นมจืด

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) ัญพืช(งาคั่ว,งาขาว,ถั่วลิสง,ข้าว)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

วัสดุ อุปกรณ์กวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์) หัวกะทิ

เจ้าอาวาส เริ่มเจิมสิ่งของที่เข้าพิธีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ส.ต.ท.บุญยกร สร้อยสาย นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว.(เลื่อนเหลือ)

นายอรรถพงษ์ ทองจินดา นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว.

(ถ่ายภาพกิจกรรมตั้งแต่พิธีบวงสรวงจนเสร็จพิธีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวหมูปายาส(ข้าวทิพย์)
ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

พิธีสงฆ์

ศาสนพิธีกรเริ่มเข้าสู่พิธีการกวนข้าวหมูปายาส(ข้าวทิพย์)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมรุปายาส(ข้าวทิพย์)
ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

ประชาชน นักเรียน สถานศึกษา ชุมชนเข้าร่วมพิธีกวนข้าวมรุปายาส(ข้าวทิพย์)

นางฟ้า เข้าสู่พิธีกวนข้าวมรุปายาส(ข้าวทิพย์)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

เทวดา ยืนประจำทิศ เข้าสู่พิธีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

นางฟ้า เริ่มกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

ชุดขาว (ผู้ถือศีล) เริ่มกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ประชาชน เริ่มกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)
ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

ทีมศึกษาวิจัยพิธีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

นางนราพร ชื่นศรีสว่าง นักวิชาการวัฒนธรรม ๓ ว. เลขานุการโครงการวิจัย(ด้านซ้าย)

ทีมศึกษาวิจัยพิธีกวนข้าวมธุปายาส(ข้าวทิพย์)

ภาพกิจกรรม

การบริหารจัดการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชน : กรณีศึกษาประเพณีกวนข้าวหมูป่าส(ข้าวทิพย์)

ของวัดเกษมจิตตาราม อำเภอเมืองอุตรดิตถ์ จังหวัดอุตรดิตถ์

การจำหน่ายหลังการกวน

ชาวบ้านในชุมชนได้เข้าร่วมในการจำหน่ายด้วย

ภาคผนวก ง

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ นางสาวรุ่ง ชาติจันทร์
ตำแหน่ง วัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์
สถานที่ทำงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์
๒. ชื่อ นางนราพร ชื่นศรีสว่าง
ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๗ ว
สถานที่ทำงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์
๓. ชื่อ ส.ต.ท.บุญยกร สร้อยสาย
ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว
สถานที่ทำงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์
๔. ชื่อ นายอรรถพงษ์ ทองจินดา
ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว
สถานที่ทำงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์
๕. ชื่อ นางสาวอินทรีรา โพอุทัย
ตำแหน่ง นักวิชาการวัฒนธรรม ๖ ว
สถานที่ทำงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิตถ์
๖. ชื่อ นายเสถียรภักดิ์ มุขดี
ตำแหน่ง นักวิจัยระดับ ๘
สถานที่ทำงาน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์
๗. ชื่อ นายพร้อมพงษ์ บุญชื่น
ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม
สถานที่ทำงาน โรงเรียนเทศบาลวัดเกษมจิตตาราม

๘. ชื่อ พ.ต.สงัด ศิริมา
ตำแหน่ง กรรมการสภาวัฒนธรรมจังหวัดอุดรดิษฐ์
สถานที่ทำงาน องค์การบริหารส่วนตำบลคิ่งตะเกา
๙. ชื่อ นายหาญ สารพัฒวิเศษ
ตำแหน่ง มรรคนายกวัดเกษมจิตตาราม
สถานที่ทำงาน วัดเกษมจิตตาราม
๑๐. ชื่อ นายทวี อี้มแก้ว
ตำแหน่ง กรรมการวัดเกษมจิตตาราม
สถานที่ทำงาน วัดเกษมจิตตาราม
๑๑. ชื่อ พระครูวินัยธรรมสมชัย สมจิตโต
ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดเกษมจิตตาราม
สถานที่ทำงาน วัดเกษมจิตตาราม